

www.
Vásárhelyi
Látóhatár

KULTÚRA — TÁRSADALOM • www.vasarhelyilatohatar.hu • III. évf.6. sz. 2016/3.

KOVÁCS KATALIN: CSEND

2016. DECEMBER

TARTALOM

SZERZŐINK 4

JEGYZET — ESSZÉ — TANULMÁNY

FENYVESI FÉLIX LAJOS Arcok örökidőben	6
FÖLDESI FERENC Gondolataim magunkról és a világról	8
KŐSZEGFALVI FERENC Égi-földi valóság — Markó Károly festménye	10
DOMOKOS TAMÁS AZ ÉRTŐL A TISZÁIG Egy orvosnő élete a XX. században — Dr. Hajós Erzsébet (1899–1996)	12

FINISSZÁZS — VERNISSZÁZS

BENÁK KATALIN A Csend útja Stefánia Szoborpark Őszi Tárlat 2016. Budapest	43
--	----

SZÉPÍRÁS

KÖRKÉP — VERSEK

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON Dsida-variációk	46
A költő helye	46
Bádogvilágban	46
DANI IMRE A hajlíthatatlan	47
Akinek lelke	47

FÖLDESI FERENC	
Remény	48
Szümpozion	48
ÜNNEP NÓRA	
Hitvesztők	49
Ív.EI.Át	49
HARANGHY GÉZA	
Alkonyba szöve	50
Déva vára	52
Kovács László	
Styx	53
Emlékszámlla	53
A kódfejtő	53
Az álmok nem öregszenek	53
Wilhelm József	
Hadd, hogy megérintsen a mersz	54
Kifehéredés	55
Leszállás a magas hintalóról	55
KOVÁCS SZABINA	
Kirándulás a pusztában	56
Firenze	58
GALÉRIA	
<hr/>	
ID. MARKÓ KÁROLY	
A puszta	11
HARANGHY ANKA	
Hontalan II.	51
KOVÁCS KATALIN	
Csend	42
IMPRESSZUM	66

E LAPSZÁMUNK SZERZŐI — IDÉZETT ALKOTÓK —

Albert-Lőrincz Márton

Egyetemi docens, költő, a Hargita megyei Karcfalván született 1951. december 10-én. Családja Gyergyószentmiklóstra költözött, így gyergyói lett. Itt érettségizett. A kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen szerzett bölcsészdiplomát, majd ugyanitt doktori fokozatot. 1977-ben Marosvásárhelyre költözött. Jelenleg is itt él. A marosvásárhelyi Sapientia EMTE oktatója.

Verseskötetei:

Mondom magamnak, 1997. Csíkszereda,
Önszorgalmi jegyzőkönyv, 2016. MEK,
Itt állok, 2016. MEK.

Benák Katalin

Szerkesztő, újságíró

Dani Imre

Író, költő, társadalomkritikus, zeneszerző és előadó, középiskolai tanár

Dr. Domokos Tamás

Nyugalmazott muzeológus, malakológus

Haranghy Géza

1948. október 11-én született Tompán. Hódmezővásárhelyen él, a helyi Kárász József Irodalmi és az óbudai Krúdy Gyula Irodalmi Kör tagja.

Első versei az Accordia Kiadó Hó ezüst antológiájában jelentek meg 2004-ben.

Önálló kötetei:

Volt egyszer egy mikulás. Mese. 2008.

Ki volt Hüm Brek? Meseregény. 2012.

Szavak szárnyán. Versek. 2012.

Levelek – szélben. 2016.

Megjelenés folyóiratokban:

Klárís. Irodalmi - kulturális folyóirat

Föveny, a Csongrádi Faludy György Irodalmi Műhely havi irodalmi lapja
Vásárhelyi Látóhatár- kulturális - társadalmi folyóirat internetes portálok.

Díjak, elismerések:

Szárnypróbálgatók országos pályázatán ezüst oklevél

Kárász-díjas (kétszer)

Krúdy Díszoklevél

Tolnay 100. pályázat különdíjasa

Haranghyné Anka

Festő, alkotó

Hódmezővásárhelyen született 1954-ben.

Családnak készült rajzaimon férjem, Alfonz Mucha szecessziós stílusát vélte felfedezni 2009. év végén, ekkor születtek az általam elnevezett „Kalapos virágportrék”.

Tanulmányaimat a Vásárhelyi ArtPagony Művészettörténeti Önképzőkörben, a Dombóvári KINVA Art Akadémia tagjaként folytatom. Tanárom; Nagy Krisztián festőművész.

Tagja vagyok a Mártélyi Képzőművészeti Szabadiskolának, tanárom Bányai Béla festőművész.

Szegedi szakmai képzés, amatőr képző- és iparművészeti csoportban; tanárom Dóri Éva szobrászművész.

Az ország különböző területein nyolc önálló és több csoportos kiállításom volt.

Elismerés: Lucien Herve Kamera Klub Reflexiók pályázat festő kategória I. helyezés 2016.

Fenyvesi Félix Lajos

(szül. 1946.) költő, író, újságíró

Földesi Ferenc

(1935-2016) Középiskolai tanár, a Bethlen Gábor Gimnázium egykori igazgatója.

Kutatási területe: pedagógia, nyelvészet, társadalom.

Orosz-magyar műfordításai, versei többek között a *Vásárhelyi Látóhatárban* is megjelentek. A *vásárhelyi beszéd hangzása 1900-1970 között* című tanulmánya az *Írások vásárhelyi nyelvön* 2016-ban megjelent könyvben olvasható, melynek egyben társszerkesztője is.

Kovács Antal

"Torontálvásárhely, ahol én születtem (1947), Hódmezővásárhely testvérvárosa, az egész településünk arról a környékről lett betelepítve. 35 évvel ezelőtt az ausztrálok segítségével, kitelepedési vízummal költöztünk Ausztráliába a feleségemmel."

Több magyar költő versét zenésítette meg, előadásával segíti a magyar kultúra ápolását.

Kovács Katalin

Szobrászművész

Kovács László

Költő, író, a *Muzslyai Újság* szerkesztője, Szerbiában, Muzslyán él. Több verseskötete jelent meg.

Kovács Szabina

A Klauzál Gábor Általános Iskola tanára, költő, helytörténész

Köszegfalvi Ferenc

Helytörténész, könyvtáros

id. Markó Károly

(Lőcse, 1793. november 23.[1] – Villa di Lappeggi, Itália, 1860. november 19.) magyar festő, 1840-től a Magyar Tudományos Akadémia tagja. id. Markó Károly neve a magyar művészettörténetbe, mint a tájképfestészet megteremtője vonult be. Korának semmilyen festészeti irányzata nem térítette el a maga által választott úttól. Művészete a 17. és 18. századi heroikus történelmi festésze-

tére épült. Tájképei idilli hangulatú, klasszikus kultúrát megjelenítő.

1. Korábban születését 1791. szeptember 25-re datálták Geri Ádám. „Talált esztendő”. HVG 2011 (21), 40. o. , ami valójában korán elhunyt testvérbátyja születésének dátuma. Forrás: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Mark%C3%B3_K%C3%A1roly_\(fest%C5%91,_1793%E2%80%931860\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Mark%C3%B3_K%C3%A1roly_(fest%C5%91,_1793%E2%80%931860)) Letöltés ideje: 2016. 11.20.

Ünnep Nóra

Hódmezővásárhelyen született 1990-ben.

Jelenleg Budapesten élő alkotó. Évek óta publikál a Librarius.hu-n. Verseket 17 éves kora óta ír.

Wilhelm József

1970-ben született a németországi tübingenben. A vajdasági Doroszlón él. Történelemtanárként dolgozik Zomborban és környékén. Szabad idejében művelődésszervezéssel foglalkozik. Irodalomkedvelő. Középkorúként kezdett verseket, novellákat, ismeretterjesztő cikkeket írni. Írásait felvidéki (Szörös Kő), magyarországi (Spanyolnátha, Napút, Vásárhelyi Látóhatár), vajdasági (Kilátó, Sikoly) irodalmi folyóiratok, újságok (Családi Kör, Magyar Szó, Dunatáj, 7 Nap, Képes Ifjúság, Bácsország) online folyóiratok (Kartc, szegedilap, zEtna) közzé tették/közzlik. Több antológia társszerzője (*Herceg János Centenáriuma*, *Az akácsonál balra*, *Az önismeret művészei I.–II.*, *Szeged Effekt 2*, *Karc – az utolsó ecsetvonás*, *Üzenet a másvilágra – Hommage a Tömörkény*).

ARCOK ÖRÖKIDŐBEN¹

Az öröm és a gyász ünnepe. Az 1956-os forradalom hatvanadik évfordulója. Ezt is megértük: a szabadságharcban résztvevők közül sokan élnek, és eljöttek. Ezüst hajjal, bottal botladozva, unokáik karjába kapaszkodva. A hűségeselek.

Akik ott voltak az orosz tankok ágyúcsöve előtt, harcoltak, megsebesültek, sötét börtönökben raboskodtak. Hosszú esztendő után szabadultak, hogy örök megaláztatás legyen további életük. Nem tagadták meg a forradalom egyetlen percét sem. Büszkéek október 23-ra: először önmagunk voltunk, ölelkező ország, újjászületett nemzet! Ránk mutatott Isten ujja: Mutasd meg kicsi nép bátorságod, fiatal erőd. És Dávid fölkel a gyűlöletes Góliát ellen, és veszítve győzött.

Az 1956-os forradalom, mint orkán támadt föl. Sodorta és röpítette az embereket. Fölragyogtak a fáradt arcok. „Az idő gyógyító lázában él a magyar – írta Tamási Áron. – Történelmünk ezer évén átragyog az emberi Génusz üzenete, mely nemzeti hőseink példáit emeli elé, és költőink fénylő szavait idézi. Nincs módunk kitérni a hűség elől.”

1956 bevilágította az eltelt évszázadokat, és látuk egyszeriben, mi történt velünk: 1848-ban, az első világháború poklában, 1919-ben, Trianon nemzet-szétdarabolásában, 1945 hazugságában...

Elcsukló hangon emlékezett nagy írónk, Németh László. Szólnia kell, hű írónkként lejegyezni a gyors napokat: „Írógépem mellől arra a fiatal lányra gondolok, akinek a Kálvin téri ház tetején valamennyi férfitársát kilőttek, de ő tovább járatta a fegyvert, amíg csak feje is oldalt nem konyult. Az én szívemben ez a lány most a múzsa. Ő int a háztetőről: rajta, öreg, ha én odadobtam szép ifjú életem, miért kell a magadéhoz görcsösen ragaszkodnod?”

A világtörténelem bővelkedik harcokban, felkelésekben. Tisztasága és igazsága révén az 1956-os forradalom egyedülálló. Senki nem tudta, hogy a kis Magyarország a világ legnagyobb hatalmát állítja meg. Ütközetre készíti, nem erővel, nem gyilkolással, a lélek vezette szeretet segítségével.

1956. október 23. és november 4. közötti időben Magyarországon, úgy érezték magukat az emberek, mint akiket halottaiból támasztott föl a forradalom. A szabadság rég betiltott szavait tanulták a vonulók, a magyar himnuszt énekeltek a fiatalok. Sírtak az édesanyák halott fiuk fehér virágtakarós sírjánál. Lázban égett mindenki: tervezett és teremtett. Ezt a reményt tiporta el az oroszok fegyveres háborúja! Az örömeiket sötét börtönök, Szibériába tartó vagonok, sortüzek, kínzókamrák, akasztófa-erdők némították el. Megkérdézhajjuk: a magyar forradalom 12 napjának mi a tanulsága? Az 1956-os forradalom volt a szovjet birodalom bukásának első láncszeme. Az embermilliókat elpusztító kommunizmus halálának a kezdete. Veszítve győző harc és küzdelem. Nemcsak ott és akkor, hanem itt és most is fontos, egyetemes érték. Bibó István pontosan írta 1957-es májusi letartóztatása előtt: „A magyar nép feladata, hogy minden rágalommal, feledéssel, elszürküléssel szemben tisztán őrizze meg forradalmunkat.”

Az elmúlt negyed század alatt sok riportot készítettem 1956-ról. Harcosok, írók, költők, művészek, történészek, levéltárosok vallottak október lázas napjairól. Fájdalmasak és tanulságosak voltak ezek a beszélgetések. Fáradtan meséltek a régmúltról, és arcuk egyszeriben kitavaszkodott. Varázsütesre megfiatalodtak, és ott voltam velük én is: kezemet fogták, úgy szaladtunk a halál-talpú tankok között, golyózáporban sebesülteket cipeltünk, ültem a siralomházban kivégzésre várva...

Az író ír, az olvasó olvas. Legszebb az, ha továbbgondolják, külön-külön üzennek egymásnak a csend szavaival. A beszélgetés egyszerűnek tűnik, de akkor jó, ha az őszinteség is jelen van, nyílt szívvel tereli a történetet. Egy óra, és leperreg egy élet. Föltámad az 1956-os forradalom.

1. Az *Arcok örökidőben* című könyv bevezetője

EMLÉKEZŐK, BESZÉLGETŐTÁRSAK

Nincs vége, még lelőhetnek – Két nap Rácz Sándorral, az 1956-os Nagy-budapesti Központi Munkás-tanács elnökével

Életre ítélve – Wittner Mária az '56-os forradalomról...

Látogatóban Pongrácz Gergely-nél a kiskunmajsai Ötvenhatos Múzeumban

Remények és csalódások – Karátson Gábor új könyve az 1956-os forradalomról

Arcok örök időben – Csete Örs 1956-os fotóalbumáról

Dr. Lakos János címzetes főigazgató-nál a levéltárban

Végigkísért a forradalom – Tamáska Péter történész

Saját hangon és magyarul – Balassa Sándor zeneszerző

Istenhez kötődő csoda – Szabados György zeneszerző

Gyászóda az 1956-os forradalomról – Szokolay Sándor zeneszerző

Fénysugár az égből – Benedikty Tamás íróval

A halál lépcsőfokai – Fónay Jenő vallomása 1956-ról

A történelmen állni – Regéczy-Nagy László

Siralomházi éjszakák – Obersovszky Gyula forradalmi újságjai

Fenyvesi Félix Lajos

ARCOK ÖRÖKIDŐBEN

Huszonkilenc beszélgetés 1956-ról

A NAPKÚT KIADÓ GONDOZÁSÁBAN
MEGJELENT KÖTET
HUSZONKILENC VALLOMÁS
AZ 1956-OS FORRADALOMRÓL.

FÖLDESI FERENC

GONDOLATAIM MAGUNKRÓL ÉS A VILÁGRÓL

Ha jogot formálunk az értelmiségi névre, nem szabad megszűnünk kérdezni, vizsgálni a kort, melyben élünk, s értelmes válaszokat keresnünk a kor által fölvetett kérdésekre. Olyan válaszokat, amelyek cselekvésünket irányíthatják.

Az emberek, különösen nálunk, ha valami nem kívánt esemény történik, szeretnek ágaskodni, méltatlanokodni, sopánkodni, aztán – a szóömléstől kimerülve és megnyugodva – apatikus tehetetlenségbe, lustaságba visszahullani. A pátosz lélegzete rövid, hamar kifulladás, az életünk viszont számtalan hosszú órából áll, döntő részét munkával töltjük. Itt csillogni kevesebb esély van, s belátni is nehezebb, hogy épp itt dől el minden. Életünk drámai pillanatai csak annak a sors-rakétának a kilövését vagy valamelyik lépcsőjének beindulását jelentik, amelyet évekig készítünk elő.

Mi az az értelmes válasz, amit a korunk faggatására adhatunk?

Makacs hit saját munkánk értelmében és lehetőségeiben.

A nevelő mindig a jövőnek nevel. Az emberiség, mióta hivatásos nevelés van, soha sem tűzte ki célul nemzedékek változatlan újra termelését. Nekünk is meg van a világos képünk egy jobb és nemesebb emberiségről, melynek kialakításán a nagyon is szerény eszközeinkkel dolgoznunk kell. Bűn lenne ezeket az eszközöket kishitűen lebecsülnünk, használatuktól sajnálni a fáradságot.

Sok tekintetben a mai ember életének, gondolkodásának, magatartásának a pillanatnyilag uralkodó tendenciáival szemben is kell úsznunk. A gondolkodó embernek úgy tűnik föl, hogy korszakunkban sok minden az ember redukcióját hozza magával. Sok ma élő ember úgy látja: az, ami a közösségben vele történik, életét irányítja és meghatározza, tőle abszolút független. A társadalom életének irányítása valahol a feje fölött történik. Ahhoz csak annyi köze lehet mint a régi, vidéki varró lánynak a magazinokban leírt fényes estélyekhez (néhányiket a sok fényévnyi távolság sem hűtötte le attól, hogy rajongója ne legyen X hercegnőnek, Y grófnénak...). Ez a távolság érzés alakítja ki az önredukáló magatartást: csak azzal törődöm minél többet keressek, ártatlan „élvezeteimnek” nyugodtan hódolhassak. Az arisztotelészi „zoon politikon” helyett, a népben, közösségben gondolkodó helyett így az individualista célszerűség kis praktikáinak lehetünk tanúi: az élet értelme és célja bizonyos javak megszerzése és elfogyasztása. S az ilyenfajta gondolkodás kapja az „életrevaló” dicsérő jelzőt.

Mi az, ami vele szembeállítható?

Az az igény és vágy, ami meg van mindenkiben, hogy a világ jobb legyen, a körülöttünk lévő emberek nemesebbek és becsületesebbek, jobbak legyenek. Ha hiszek az ember emelkedésének, fejlődésének lehetőségében, s kívánom, óhajtom azt, akkor kell is valamit tennem érte.

Úgy gondolom, igaz az a felismerés, hogy az ember egyedfejlődése befejeződött. Az ember azonban mégis fejlődik, de többé már nem egyedeiben, hanem viszonyaiban, intézményeiben, közösségi életének szövődésében.

Néhány példát igazolásul: a tudós nem fejlődik — a tudomány igen. Einstein nem nagyobb tudós, mint Newton, a mai fizika azonban többet tud a világról, mint a 18. századi. Bartók nem nagyobb zenész, mint Bach, Tolsztoj nem nagyobb író, mint Shakespeare — a kultúra azonban mégis csak több embert emel, mint a régi korokban. Az egyes ember mint közösségi, etikus lény minden korban nagyjából azonos arányokban mutatja a becsületes, a hazudozó, a bátor, a megalkuvó, az önzetlen, az egoista stb. típusait.

" F.Feri, azaz Fjodor!

Pengeéles elme. Ha ambíciói nagyratörőbbek, az ország vezetői között lehetne. Ma egy vásárhelyi tanintézet igazgatója. Szeretem és tisztellem őt."

Antal Imre: Pami. EPS Trade Kft. Budapest, 2000. p.133.

A társadalom, az emberi viszonyok azonban fejlődnek (ha lassan is). Ha már most az általunk óhajtott emberi emelkedés kulcsa a viszonyokban, intézményekben, a társadalmi szervezetben van, akkor logikus, hogy mint nevelőknek, azokat az érzelmi, gondolkodás- és magatartásbeli csírákat kell ápolnunk és fejlesztenünk, amelyek a fejlett közösségi élethez nélkülözhetetlenek. Nem csak szavakkal, a gyakorlattal is. Ha nem a nyájember az ideálunk, hanem a közösségi, aki tudja helyét, ismeri kötelezettségeit és jogait, akkor a gondolkodásra, elfogulatlan ítéletalkotásra kell nevelnünk.

Ha fölháborít bennünket a szűklátókörűség, az előítélet, a programozottagyúság, akkor a logikára, a fogalmak tisztán tartására kell nevelnünk. Ha nem az etikai machiavellizmus az eszményünk, akkor világos fogalmakat és egyértelmű magatartást kell kialakítanunk a jó és a rossz, a becsületes és az erkölcstelen, s a többi erkölcsi kategória tekintetében. Ha kívánatosnak tartjuk, hogy a gyerek majdan olyan közösségi ember legyen, aki a jogok és kötelességek dialektikájában gondolkodik és cselekszik, adjunk neki már az iskolában olyan lehetőségeket, ahol hozzászokhat mindehhez. Vannak ilyen lehetőségek? Nagyon sok. Talán pl egy osztálytitkár megválasztásának módjában nem az dől-e el, hogy komolyan vesszük-e azokat a közösségi játékszabályokat, amelyekhez mint felnőttek ragaszkodni szeretünk? Ha mint nevelők, a tanár tekintély bunkójával csapjuk fejbe a leghalkabb jogos tanulói ellenvetést is, akkor vajon nem a szervilizmus bábái vagyunk? Amennyire lehetőségeink engedik olyan szellemben, olyan keretek közt kell nevelnünk, amilyeneket a gyerek mint felnőtt is igényelni fog majd, s törekszik feléjük.

A lényeg: az ember közösségi életének emeléséhez mi adjuk hozzá becsületesen a magunkét.

Rajtunk ne múljon, hogy sikerül-e!

Írtam 1968. augusztus 22-én.

Aki élt akkor, tudja, miért írtam.

ÉGI-FÖLDI VALÓSÁG

(Markó Károly festménye)

„Sírt az ég egyik szemével
A másikkal nevetett;
Páros ívű szép szivárvány
Koszorúzta keletet...”

Valahányszor Markó Károly festménye, *A puszta* reprodukciójára nézek -- ami íróasztalom fölött függ -- ezek a gyönyörű sorok, Arany János szavai jutnak eszembe.

A kép végtelenbe nyúló tenger pusztaságának előterében elhagyott gémeskút áll, amit szivárvány-pár leng körül.

Az öreg kút, az időtől meggörbült ágas, hórihorgas gémet hordoz, melynek végét nagy kolonc húzza majd a földig. A gém másik végén vödör nélküli ostorfa kémleli a kutat. A bedőlt oldalú káva mellett ütött-kopott vályúk emlékeznek az egykori itatásra.

A gyarló kútágast felhőkbe ívelő gyönyörűséges szivárvány-pár vonja glóriába, szinte magával emelve az égre mutató gémet. Fölöttük az ég egyik fele viharfelhő, mellette bontakozó derű. Árny és fény. Sötétség és remény. A pillanat egyetlen élő tanúja a kút melletti tavacskában a múltó vihart elmélyülten szemlélő gólya.

Az örökkévalóságnak megörökített törékeny perc. A szinte tapintható, földig érő fénycsodák és a szegényes gémeskút, az égi és földi valóság, egyszerre csodálatos egység és ellentét, a világ teljessége.

Szeretem. Azért szeretem, mert ez is emlékeztet, hogy vannak a világon nem devalválódó, olyan örök értékek, mint egyszerűség, tisztaság.

A kép forrása:

Bodnár Éva: Id. Markó Károly pályaképe
<http://mek.oszk.hu/01600/01646/html/eletrajz.htm> (2016. 11.02.)

id. Markó Károly

A puszta

DOMOKOS TAMÁS

AZ ÉRTŐL A TISZÁIG

Egy orvosnő élete a XX. században — Dr. Hajós Erzsébet (1899–1996)¹

Az Osztrák-Magyar Monarchia erősödő kapitalizálódásának *croissant crisis* jelei a XIX. század utolsó évtizedeiben egyre inkább megmutatkoztak: Kossuth Lajos elveszti magyar állampolgárságát, ugyanakkor rendkívüli pompával rendezik meg temetését, alakítják ki mauzóleumát. A munkások és parasztok sztrájkjai erősödnek, követelik a „háromszor nyolc”-at.² Bevezetik a polgári házasságkötést, és megtörténik az állam és az egyház különválása. Hódmezővásárhelyen letartoztatják az Általános Munkás Olvasóegylet szervezőjét, Szántó Kovács Jánost. A millenniumi ünnepek a magyarság nemzetiségek feletti hegemoniáját, nemzetfenntartó képességét hangsúlyozzák, az asszimiláció jegyében pedig üdvösnek tartják a családnevek magyarosítását, vallás területén pedig az áttérést. A meglévő társadalmi problémáik (munkanélküliség, jogfosztottság, antiszemitizmus) orvoslására sokan szülőföldjük elhagyását tartják gyógyírnak. A 19–20. századfordulóra soha nem látott méreteket ölt a munkások és a parasztok kivándorlása.³ A kivándorlók között van Hajós Erzsébet anyai ágának több tagja is.⁴

A 80-as évek derekán a második vasútépítési hullám söpör végig Magyarországon. 1887-ben átadják Nagyváradot Érmihályfalvával, valamint Margittával összekötő vasútvonalat. A Nagyváradot Szatmárnémetivel összekötő vasútvonal preformálja a néhány évtized múlva kialakításra kerülő trianoni határt. Ekkor épül meg a székelyhídi vasúti delta és állomás,⁵ amely a nagyváradai vasúti tisztviselő s ügyestollú fiatal székely író, Hajós Miklós számára munkalehetőséget, családjának pedig tisztos megélhetést biztosít. Felesége a nyíregyházi Bergstein Emma, Grossmann Adolf nevelt lánya, akivel 1895-ben kötött házasságot⁶ (1. kép). Hajós Miklós korábban abban a városban élt, amely jellemzésére Ady szavait veszem kölcsön: „...a nagyváradai életművészet specialitása az, hogy itt egymásra találunk az emberek. Hiába rakódott össze ez a város antitézisekből, szabadgondolkozókból és papokból, keresztes diplomokból és zsinagógákból, az ősök pöffeszkedő kultiválóiból és okos yankee-individuumokból, fanatikusokból és protestánsokból stb. stb. Az egymással rokonok itt egymásra lelnek, s itt bármelyszabású kiválóság szerephez jut.”⁷

A közeli Bihar megyei Székelyhídon (2. kép) lát 1899. április 2-án napvilágot történetünk sikeres-sikeretlen/szenvedő alanya, Hajós Erzsébet⁸, akinek négy testvéréről van tudomásunk (István György, Júlia, László, Margit).⁹

A vasutasélet, a fegyveres testületekéhez hasonlóan, nem tekinthető állóvíznek, hiszen a munkaterület, a munkabeosztás gyakran változik. A vasutasság ezen kívül magával hozza a viszonylag gondtalan családi utazás lehetőségét a Monarchia területén belül (1. kép) és azon kívül is (3. kép). Hajós Erzsébet karonülőként tett szentpétervári kiruccanásának apropója feltehetően rokonlátogatás volt. Ami meglepő, Alan Pasetti/Ottó Renard szentpétervári műtermében nemcsak II. Miklós orosz cárról készül portré,¹⁰ hanem egy magyarországi vasutas feleségéről és lányáról is (3. kép).¹¹ A következő kép Szentpétervártól cca. 1600 km-re fekvő „Körös-parti Párizsban”, a *Holnap* antológia szülőhelyén, Nagyváradon készült a Fő és az Apáca utca sarkán fekvő egykori atelierben, amely előtt 2012. október 27-i óta áll Deák Árpád Holnaposok-szoborcsoportja (4. kép). A Lojanek-féle képen (5. kép) párhuzamosan levarrt hajtásokkal (pié) díszített ruhában tűnik fel a dús és göndör hajú Hajós Erzsébet. Elmondása szerint, bakfis korában haját gyakran megdicsérték és irigyelték is a brassói szász piacok. Az Arcanumból tudjuk, hogy édesapja 1913-ban állomásfőnök és főellenőr volt Brassóban.¹² A polgári leányiskola elvégzése után elhagyja a családi házat

(6. kép), és 1913-tól a Sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Állami elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet (7. kép és 1. ábra) tanulója.¹³ Brassói és sepsiszentgyörgyi éveinek köszönheti, többek között, a német nyelv elsajátítását. Az asyiliumi állapotoknak 1916. augusztus 28-án hajnalban vége szakad, a román csapatok a hadüzenetet követő napon bevonulnak Sepsiszentgyörgyre.¹⁴ A menekülésre kényszerült intézetet Debrecen fogadja be, így a leendő tanítónők a 1916/1917. tanévet a kálvinista Rómában fejezik be, és 1917-ben veszik kézbe diplomájukat.¹⁵ Persze Brassót sem kerüli el a fátum (8. és 9. kép). Már csak néhány háborús év van hátra Magyarország imminuciójáig (Versailles, 1920. június 4.).

Az első világháború a magyar béke delegáció által aláírt trianoni "békeszerződéssel" zárul. Néhány hónappal a „békeszerződés” aláírása után (szept. 26.) gróf Teleki Pál kormánya elfogadtatja, az 1920. évi XXV. tc.-t, a felsőoktatásba bekerülő nemzetiségiek számát szabályozó „numerus clausus”-t, amelyet feltehetően a polgári demokratikus forradalomra és a Tanácsköztársaságra való reminiscencia generált.

Hajós Erzsébetnek a korlátozások ellenére sikerül Szegeden megkezdeni egyetemi tanulmányait a Kolozsvárról Szegedre átmentett Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen, amely kapuját Szegeden Horthy Miklós kormányzó¹⁶ 1921. október 9-én nyitja meg. Az első félévben a medikushallgatók 40%-át a Romániához csatolt területről érkezők tették ki, és a Mózes hitvallásúak aránya elérte a 36%-ot. Az utóbbiak aránya a diploma átvételekor (1925) megközelítette a „numerus clausus”-szal előírt 6%-ot. (202 kezdő és 37 végző). Az Orvostudományi Karra felvételizettek között a nők aránya mintegy 14% volt.¹⁷

Hajós Erzsébet átvészeli a lemorzsolással járó tortúrát, és sikeresen végez az Orvostudományi Karon (10. kép), ahol Dr. Csengery János rektor, Veress Elemér dékán és Dr. Issekucz Béla jegyző jelenlétében, 1925-ben kapja kézhez diplomáját.¹⁸ (28 év telt el Hugonnai Vilma grófnő budapesti doktorráavatása óta!) Húga Párizsban kezd új életet (11. kép).

1927-ben kerül Mindszentre, ahol a Stefánia Csecsemővédő Intézet védőintézeti orvosi állását tölti be (12. kép¹⁹), ügyvezető igazgatója pedig Dr. Finta Dezső.²⁰ Később Dr. Korom Ernővel, a község fogorvosa is.²¹ Sikeresen beilleszkedik a település életébe, ahol szívvel-lélekkel végzi áldozatos munkáját, és ahol barátaitól elnyeri a „Doki” becenevet. Úgy tűnik, hogy a partiumi, érmelléki születésű hölgy véglegesen gyökeret ereszt a Tisza mindszenti partján. Hét évi mindszenti tartózkodás után házasságot köt²² Kosóczky József elegei iskolában dolgozó tanítóval²³ (13. kép), és 1936-ra felépül Rimár István budapesti építész tervezte²⁴ 93 m²-es, várós, rendelős és pincés összkomfortos házuk az Óvoda utca 21. (?) alatt (14. és 15. kép).²⁵ (Bozóki Margit 1996-os munkájában Óvoda utca helyett Óvoda köz szerepel. Az utca ma József Attila nevét viseli, s ennek megfelelően a ház mai címe: József Attila u. 4.)

Házasságkötésük évében rendezi meg Székely István „Ida regénye” című filmjét, Ágai Irén és Jávor Pál főszereplésével. A film Fényes Szabolcs – Mihály István fülbemászó betétdalát ([...] Oda vagyok magáért, a fekete hajáért/ egyetlenegy szaváért, mosolyáért./ Oda vagyok egészen a szívembe bevésem./ Hallgassa meg, ha kérem a kérésem./ Szeretném ha szeretne, rám nevetne!/ Nem kívánom sokáig, csak örökre! [...]) egy intim pillanatban bizonyosan együtt dúdolta a fiatal házaspár.

Szabad idejüket barátok között töltik. Szellemépítő beszélgetéseket folytatnak kertjükben (16. kép), a víkendházuk előtti Tisza-part homokján, nyárok és fűzek enyhét adó árnyékában; néha pedig vízre kelnek a K. Y. jelzésű csónakkal, vagy a Kristály lemezjátszón Kristály és Radiola lemezeket hallgatnak, netán mezítláb táncoltak a homokos parton.^{26, 27} Az orvosnőt időnként meglátogatja György bátyja, és ilyenkor elmaradhatatlan téma a gyermekkori erdélyi élmények felidézése (17. a. és b. kép).

A parlament politikai kéményén vitéz ómoraviczai Imrédy Béla és széki gróf Teleki Pál miniszterelnöksége alatt sötét, kormos füstfelhők (1938.XV. tc. és 1939. IV. tc.) szállnak fel, amelynek hatására „Doki”-t 1941-ben elbocsátják a gyermek- és csecsemővédelmi szolgálatból, mert ...» a zsidóság anyagi és hatalmi pozíciójának a megerősítésén dolgozik, és így a magyarság életterére feltétlen káros hatású... közéleti megbízása.«²⁸ Közel egy évtizeddel édesapja elvesztését követően²⁹, újabb csapás éri. Békésen élő édesanyját Auschwitzba deportálják, ahol a „pallida mors” vár rá (1944. 06. 25.).³⁰

1944. október 8-án a II. Ukrán Hadsereg 243. lövész hadosztálya és az 1. román hadsereg 7. hadtest 19. gyalogos hadosztálya hídfőállást épít ki Mindszentre, a Tisza jobb partján a nagyrév körül a német–magyar csapatok ellenállása ellenére.³¹ A Tisza körüli harcok jó hétig tartanak.

Az ukrán tisztek a harcok alatt falusi házakban szállásolják el magukat. Szüleim elmeséléséből tudom, hogy egy tiszt gyakran hintáztatott engem, a ruháskosárban fekvő kéthónapos csecsemőt, és közben mondogatta: „Быть партизаном.”³² Házunktól távol tartotta az „idegeneket” az a cirill betűs mágikus mondat, amelyet a hozzánk beszállásolt tiszt írt a kapura krétával. Persze az ukrán tiszteknek is jutott egy kis idő a kikapcsolódásra, a Kristály gramfonunk nagy bánatára. A tisztek jóérzésűek lévén, pálinkát nemcsak magukba, hanem a lemezjátszó membrános fejébe is öntöttek. – Igyon a báriasnya is! – mondogatták. Mivel a lemezjátszót spirálrugó hajtotta, lejárta után kurblizni kellett. A kurblizás nagy figyelmet igényelt, mert a túlhúzás a rugó szakadásához vezethetett. Nem nehéz elképzelni, hogy a szakadást nem női kezek idézik elő.

„Dokinak” a falu egyedüli orvosaként – infernális állapotok között – el kell látnia a szovjet és román sebesülteket a front közvetlen közelében. Ide is pónifogat hordja.³³ Közben tifuszos magyar katonát bújtatnak lakásuk pincéjében. Az élet perverz fintora: beszél az ellátásra szoruló sebesült ellenség nyelvét. (A román nyelvet Erdélyben, az orosz – Friedrich von Paulus marsall sztálingrádi kapitulációját követően [1943. január 31.] – autodidakta úton sajátítja el.)

A front elvonulása után megkezdődik a romok eltakarítása, és hamarosan feléled a politikai közélet is. „Doki” baráti kapcsolatai részben fellazulnak halálozás, elköltözés, nézeteltérés miatt. Egy évvel a Domokos család Hódmezővásárhelyre történő költözését követően, 1947-ben – a háborús évek tapasztalatai, a háborút követő évek kihívásai hatására, 20 év mindszenti munkálkodással a háta mögött – Szegedre a Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központjába (1950 óta az OTI, Tisza Lajos krt. 97.) kerül rendelőintézeti szakorvosnak.³⁴ Szeged és Hódmezővásárhely közelségének köszönhetően a Kosóczky és a Domokos család még sokáig, amíg az egészségi állapotok ezt lehetővé teszik, vicaverza látogatja egymást. Az 1950-es évek elején keresztapánk, Józsi/Jósti bácsi egy sötét záporosós nap beugrik a Felszabadulás/Lázár utcai lakásunkba meglátogatni bennünket. Még ma is emlékszem arra a pillanatra, mikor Jósti bácsi hatalmas sárga bambusznyeles fekete huzatú esernyőjét becsukja, és hatalmas vízpermet borított be. (Ma már óvatosabb vagyok az esernyős emberekkel.)

A megfeszített szakorvosi munka, a permanens továbbképzések aláássák frigyüket. Közel 20 évi házasságot követően, ideálisnak nem mondható körülmények között, 1953-ban „Doki” elválik férjétől, és magára marad a Kazinczy utcai lakásban.³⁵ Magányában gyakran gondol vissza a petróleumlámpával megvilágított mindszenti utcákra, egykori barátaira, a községháza építésére és a tizenhétajtós kerti házukra.³⁶ Az 1960-as években fizioterapeuta az OTI-ban.³⁷ Ezekben az években gyakran meglátogat bennünket (18. kép), feltűnik a filatelisták körében és bélyegkiállításokon (19. kép). Mi gyerekek mindig érdeklődéssel vetjük körül az erős konkáv szemüvegű („szódásüveg fenekű”), széles műveltségi körrel rendelkező „Dokit”. Hihetetlen módon értett a gyerekek nyelvén, részben azért, mert ötgyermekes családban nőtt fel, részben azért, mert Sepsiszentgyörgyön elsajátította ennek tudományát, részben pedig a gyermekorvosi praxisának köszönhetően. Kitűnő társalgó volt. Mindenekelőtt didaktikusság, határozottság, szuggesztivitás és megdöbbenően széleskörű reál és humán műveltség jellemezte.³⁸ Élveztük szarkasztikus humorát, és a farizeusság feletti, Hanna Mela festőművésznőre emlékeztető pálcatoréseit. Rendszeresen nevelt bennünket az egészséges életmódra, ha tehette, gyarapította táplálkozástudományi ismereteinket, és elmagyarázta a tout cassé, tout passé francia proverbium helyes értelmezését. Annak ellenére, hogy könyörtelenül tükröt tartott cselekedeteink elé, nem tudtunk rá haragudni.

Külföldi útjairól mindig hozott valami apróságot a családnak. Az apróság általában kávéskanál volt, tekintettel arra, hogy nagy kávésok voltunk. Örményországból egy geometrikus-díszítésű, alpakkának tűnő kanálkát hozott, amelyen apró cirill betűs veret volt: „МЮЗ 476к медьх”³⁹ Rögzítettek voltak az árak (?), ezért az ellenértéket beleüthették az áruba, a nemesfémek próbájához hasonlóan. Nyugaton jártában egy 9 V-os, hüvelyknyi szárazelemmel működő CAPTAIN márkájú, 6 tranzistoros zsebrádiót vásárolt magának. Az 1960-as évek elején – a táskarádiók megjelenése korában – ez a méret még unikálisnak számított. (A táskarádió renoméját jelzi Fényes Szabolcs–Bacsó Péter: *Táskarádió* dalának slágerre válása is.⁴⁰) „Doki”, hogy megossa örömét, elhozta hozzánk bemutatni a japánok újabb elektrotechnikai mini műtűrjét, a CAPTAIN-t. A bemutató furcsa véget ért. „Doki” látva a kutyü iránti beteges vonzalmam, megesett a szíve

rajtam, és megvált tőle, azért, hogy nekem, az ácsingózónak rendkívüli örömet okozzon. A zsebrádió megváltását édesanyám vállalta magára. Csereértéke a csekélyke kínálat miatt igen magas volt, megközelítette édesanyám havi fizetését.

Ma is ereklyeként őrzöm a „Doki”-tól származó Ady: *Halottak élén* kötetet, valamint a Révai Kiadás Világkönyvtár sorozatában megjelent kétkötetes Darwin „Egy természettudós utazása a Föld körül” című könyvet. Ez utóbbinak köztudottan van hódmezővásárhelyi vonatkozása is, hiszen nem más magyarította, mint a vásárhelyi születésű Fülöp (Schweiger) Zsigmond.⁴¹ Mire emlékszem még? Egy téli utcát ábrázoló Berkesi Antal⁴² képre, amely „Doki” Kazinczy utcai szobája falán függött.

Nyugdíjba vonulását követően, szabad idejét macskái között (20. kép), keleti és nyugati országokba szervezett „kiruccanásokkal”, baráti kapcsolatok ápolásával, majd szeged-kiskundorozsmai Sziksósfürdőn lévő idegnyugtató emeletes víkendházában tölti.⁴³

A millicentenárium évében, 1996. augusztus 26-án magára hagyottan, elfeledve hunyt el a szegedi klinikán. Urnáját, a belvárosi temető kolumbáriumában, négy gyászoló (Balla Angéla, Rakonczai József és felesége Marika, valamint ex-keresztlánya Vas Lajosné Domokos Mária) jelenlétében helyezték „örök nyugalomba” szeptember 13-án (péntek!).⁴⁴ Vajon Szegeden még emlékeznek rá egykor páciensei? Egy biztos, Mindszinten még ma is – közel 70 év után is – „Doktorasszony háza”-ként emlegetik egykori lakóépületét (21. és 22. kép)!⁴⁵

Ha Hajós Erzsébet életét egy tragikus szimfóniának (a lá Schubert IV. vagy a lá Mahler VI.) fogjuk fel, akkor a fémből készült, „örök nyugalomba” helyezett urnájának ellopása e szimfónia borongós codája. Vajon hova szórta ki a tolvaj hamvait? Végül is beteljesedik-e a „Dormi in pace Doki!” kívánság? Milyen volt ez a XX. század?

Jegyzetek:

1. E rövid curriculum vitae megírására több dolog is inspirált: • *Mindszent története és népélete* monográfia „A közegészségügy története” fejezetében a doktornőről alig esik szó, annak ellenére, hogy a községben közel 20 évig praktizált. A Demeter Lajosné–Marton Istvánné szerzőpáros, a hosszabb ideig szolgálatot teljesítő orvosok felsorolásakor nem tesz említést Kosóczkyné Dr. Hajós Erzsébetről. • Szüleim évekig mindszenti pedagógusok voltak, a doktornő/”Doki” ismeretségi köréhez tartoztak. Mi gyerekek látogatásai során kötöttünk vele ismeretséget. • 1996. évi elhunyt után Vas Lajosné Domokos Máriához./ az orvosnő férjének keresztlányához került „Doki” hagyatékából közel félszáz fotó, 1314-1924/25 e.t.sz. „orvostudori oklevél”/diploma, házassági igazolvány másolat, temetési értesítő, bírósági jegyzőkönyvek, tényvázlat, néhány könyv. A 13.,14.,16.,18., 21., 22. kép saját tulajdonomat képezi. • Úgy ítélem meg, hogy „Doki” élettörténete, annak ellenére, hogy forrásanyaga igen hézagos, alkalmas arra, hogy tükröt tartson a XIX. századból átörökölt, és a XX. században generálódó társadalmi problémáink elé.

2. 8 óra munka, 8 óra pihenés, 8 óra szórakozás

3. Benczédi I., Gunst P., Heckenast G., L. Nagy Zs. és Márkus L. (1987): *Magyar történelmi kronológia. Az őstörténettől 1970-ig.* Tankönyvkiadó, Budapest.

4. A hagyaték közel félszáz fotója között találunk New Yorkban (Newman’s STUDIO OF ART PHOTOGRAPHY), valamint spanyol nyelvterületen fotografáltakat is. Ez utóbbiak belga Gevaert papírt használtak. Egy 1946-ban datált kép már tükörreflexes géppel készült.

5. sts.bdtf.hu...könyvtár/TERMÉSZET.../Újvárosi Tamas.doc – Újvárosi Tamás: Történelmi, természet- és társadalom-földrajzi tényezők hatása a bihari vasúthálózat hasznosítására.

6. *Nyírvidék*, 1895 –16. évf. 18. sz., 1895. május 5. Újdonságok rovat: Esküvők.

7. Ady E. (Dyb): *A hétről.* – Nagyváradi Napló, 1902. okt. 26.

8. A Sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Állami elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet XV. és XVI. Értesítője. Sepsiszentgyörgy. 22. illetve 21 oldal.

9. A család személyazonossági igazolójegyei alapján.
10. Nicholas II. of Russia – New Word Encyclopedia
11. A Hajós család mobilitását jelzi a hagyaték töredékében található fényképek készítésének települései: Budapest, Csíkszereda, Előpatak (híres háromszéki fürdőhely, ma Vılcele), Graz, Gyöngyös, Hódmezővásárhely, Mindszent, Nagyvárad, Nyíregyháza, Párizs, Sepsiszentgyörgy, Szeged, Szentpétervár.
12. *Magyarország tisztí cím- és névtára 1913.* 32. évf. Arcanum, 317. oldal
13. A Sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Állami elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet XV. és XVI. Értesítője. Sepsiszentgyörgy. 22. illetve 21 oldal.
14. <http://epa.oszk.hu/009> , Kocsis Lajos: Erdélyi menekültek Debrecenben 1916 őszén. 19. oldal
15. A Sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Állami elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet XVII. Értesítője. Debrecen. 21. oldal. Köszönettel tartozom Kocs Irénnek, a Székely Nemzeti Múzeum muzeológusának, aki az Értesítő megfelelő oldalait elküldte nekem.
16. A kormányzó „Kegyelmes Úr Ő Főméltósága” titulusait elhagytam.
17. *Kolozsvári múlt, szegedi jövő. A szegedi egyetem első évtizedei.*– Sulinet, és az 1921. évi XXV. tc. Ferenc József Tudományegyetem Almanachja 1921/1922
18. ELISABETHA HAJÓS orvostudori oklevele.
19. Szántóné Horváth Ibolya szép tónusos fotóján munka közben láthatjuk a doktornőt és a dr. Finta Dezső ügyvezető igazgató irányította, virágokkal díszített intézet berendezésének egy részletét. A kép előterében, ruháskosárban a negyedik kis „kuncsaft”-ot, a ba- baöltöztető és vizsgáló asztalon három kisbabát látunk, akikkel az orvosnő és két védőnő foglalkozik. A falon oktató és a tuberkulózis elleni harcra felhívó táblák/tábla látható. Érdekes, hogy a védőnők takarásában csak részben látható anatómia ábrák lengyel nyelvűek.
20. †Demeter Lajosné & Marton Istvánné (1996): *A közegészségügy története.* In: JUHÁSZ, A. (szerk.): *Mindszent története és népelete.* – Mindszent Város Önkormányzata, p. 406. Mindszent.
21. <http://genealogyindex.org/view/1931/H/...>
22. A házassági anyakönyvi kivonat szerint (Mindszent, 1934. július 19. 98/934) a házasságkötés 1934. június 30-án történt. A bejegyzés szerint „Doki” r. kath. vallású. Feltehetően a házasságkötés előtt tért át.
23. Vida Mihály (2014): *Hit, haza, család.* Hód Kiadó, p. 56. Hódmezővásárhely.
24. Ex verbis Kiss Flóriánné és Vida Mihály. Ő a mindszenti község háza tervezője is (1937).
25. Ez az utcaszám az S 6359 Nyt. számú, M kir. Révkapitányság által Szegeden kiadott igazolványban szerepel. Sz. Bozóki Margit (1996): A bel és külterület földrajzi nevei. In: JUHÁSZ, A. (szerk.): *Mindszent története és népelete.* – Mindszent Város Önkormányzata, p. 36. Mindszent. A 16. képen jól kivehető a rakott boltozat, amely azóta is állja az idők sarát.
26. Szegeden, 1938. évi április hó 8-án a Magyar királyi Rendőrség Révkapitánysága által kiadott S 6359. számú igazolvány (K. Y. jelzésű csónak).
27. Néha a társaság egy-egy tagja – nemtől függetlenül – búcsút mondott a horatiusi ataraxiának, és bizony elcsattant egy-egy pofon; vagy eltört az esernyő, netán a szenvedő alany vagy tárgy szorult reparációra, orvosi ellátásra.
28. Leléné Erdélyi Mária (1996): *Társadalom, politika a két világháború között. 5, A világháború évei.* In: JUHÁSZ, A. (szerk.): *Mindszent története és népelete.* – Mindszent Város Önkormányzata, p. 264. Mindszent.
29. Hajós Miklós ny. felügyelő neje írás olvasható édesanyja személyazonossági igazolójegyén (MÁV nyomda, a VIII. Budapest. – 1922)
Testvére, Hajós István György személyazonossági igazolójegyén olvasható: Hajós Miklósné úrnő felügy. özv. nek István György fia. (Máv. Menetjegynyomda. – 455/1932.)
30. 68 –Holocaust Survivors and victims Database – Search for Names Results – Opera
Balogh István (2007): *Békés békétlenség. Békés megyei zsidók története.* p 320. Tótkomlós –Budapest.

31. Tóth Ferencné (1996): *A társadalmi fejlődés néhány kérdése 1944–1948 között*. In: JUHÁSZ, A. (szerk.): *Mindszent története és népelete*. — Mindszent Város Önkormányzata, p. 267–268. Mindszent.

32. Partizán lesz.

33. Ex verbis Bozó Sándor és Vida Mihály

34. Szegeden, 1925. március 27-én kelt „Elisabetha Hajós” számára kiállított „orvostudori oklevél” hátulján található 111/1947. kgy. sz. a. kihirdetés, illetve ex verbis.

35. Szegedi megyei bíróság P. 21 821/1953/2. számú ügyiratának csatolmánya.

36. Marton Istvánné (1996): Időrend. In: JUHÁSZ, A. (szerk.): *Mindszent története és népelete*. — Mindszent Város Önkormányzata, p. 628–632.. Mindszent. Ex verbis Kiss Flóriánné.

37. Kuncsaftja voltam.

38. „Doki” korrektségére, praktikusságára, didaktikus egyenességére jellemző az a történet, amely velem esett meg még egyetemista koromban. Az elméleti fizika előadáson – tavasz lévén – feltűnően sokan hiányoztak, amely tény toleranciája ellenére sem hagyhatott szó nélkül Dr. Berencz Ferenc, az Elméleti Fizika Tanszék docense. A hiányzók indexének aláírását/szemeszterük elismerését orvosi igazoláshoz kötötte a tanár úr. Mivel én is sáros voltam, felugrottam „Doki” Bolyai János nevét viselő kollégiumunkkal szembeni rendelőjébe, azzal a céllal, hogy tőle tanácsot kérjek, netán csalóka igazolást szerezzek. Doki mosolyogva hallgatta végig a történetem, majd értetlenségének adott hangot:

– Mi a probléma? Beteg voltál?

– Nem! – feleltem

– Mivel töltötted el azt az egy órát? – tudakolta Doki.

– Kacsáztam, kavicsot pattintottam a Tiszán. – válaszoltam.

– Na, látod! Fizikai problémával foglalkoztál. Nem is akármilyen alibid van! Sok sikert! Majd gyere fel, ha rendezted a dilemmát!

Másnap 9 óra előtt – „Doki” tanácsával felvértezve – helyet foglalok a tanár úr ajtaja előtt, és türelmesen várom megérkezését. A fogadalmi templom harangjai alig szólalnak meg, már nyikorogva nyílik a folyosó bejárati ajtaja. Szobája előtt illedelmesen köszöntöm a tanár urat, aki szemkontaktussal és fejének elegáns biccentésével jelezi, hogy akceptálta jelenléteimet, majd kinyitja, majd becsukja maga mögött az ajtót. Most Berencz tanár úr algoritmusa szerint felbontja leveleit, tájékozódik a szakirodalom legújabb cikkei felől, majd 9 óra 30-kor kinyitja az ajtót és behív. Alig jutok a szoba közepéig, megszólal a telefon. Újra kint vagyok a folyosón. Hamarosan újra behív. A fél évem vesztésének Demoklész kardjával a fejem felett eldadogom mondókáimat. Csönd. A tanár úr hosszasan rám néz szúrós világoskék szemével, majd tekintetét elkapja. Néhány secundumig gondolataiba merülve lógatja fejét. Álla csokornyakkendőjén pihen. Az idő újra megindul. A szerény és hihetetlen memóriájú tanár úr végül megtöri a csendet. – Kérem az indexét! Aláírom, mert becsületes. – mondja lakonikusan, de joviálisan, szívem dobogását újraindító hangon. Kezem gyorsan rátalál a bal belső zsebemben lapuló fekete borítású leckekönyvre. Rövid lapozás és az index már a tanár úr asztalán fekszik, aki kézjegyével ellátja. Hálálkodásra nincs lehetőségem, mert a tanár úr foghegyről viszontlátást kíván és szemérmesen elfoglalja magát. A folyosón vagyok. Talán nem is lábamon, hanem a szárnyamon kerültem ki. „Doki” csak mosolyog, amikor beállítok hozzá, és elmesélem a sikeres kimenetelű audienciát.

Az orvostudomány, a gyógyszer tudomány szavunk nem utal vissza e tudományok eredeti gyökerére, a természetre, és nem mutat kapcsolatot a fizikával. Ezzel szemben görög φύσις[*phiszi*] természet szó bukkan fel többek között az angol *physic/orvosság, physician/ orvos és physicist/fizikus* szavakban.

39. MIO3 a gyártó cég mozaikszóval (3= завод= gyár,üzem), ц= цена=ár, копейка=kopejka, медьх= réz, sárgarézt, rézötvözet

40. Aradszky László előadásában a dal az 1966. évi februári Top 10 listán a 7. lett. Az *Iffjúsági Magazin* Top10 listája a hazai popzene történetében úttörő. A lajstromot a monori József Attila Gimnázium diákjai állították össze. Harsány szövegéből egy részlet: [...] A táskarádió, ritmusedző/Hejj-hó, oly csábító./ Gyere kiabálni, nyáron élni jó [...]

41. KOVÁCS ISTVÁN (2015): *Hódmezővásárhelyi életrajzi kalauz*. 500 év – 2700 név. Hódmezővásárhely.

42. Berkesi Antal (*1874–†1938) Budapesten Képzőművészeti Főiskolát végzett (1889–1899), Páris, Bécs és Münchent megjárta; tájak és utcák festésére specializálódott festőművész.

43. Vas Lajosné Domokos Mária közlése.

44. Kosóczky Józsefné Dr. Hajós Erzsébet temetési értesítője.

45. Kiss Flóriánné közlése.

ÁBRA ÉS KÉPEK

21

Sorszám	A tanuló neve	Születési		Születési hely	Vallása	Anyanyelve
		éve	hónap, nap			
	Elekes Anna	1899	julius 12	Kézdivásárhely	r. kath.	magyar
	Hajkó Róza	1899	ápril. 22	Marosvásárhely	r. kath.	"
	Hajós Erzsébet	1899	ápril. 2	Székelyhid	izr.	"
10	Haugh Lucia	1899	jan. 31	Szekszárd	r. kath.	"
	Heuschrecker Margit	1899	okt. 20	Gyöngyös	r. kath.	"
	Jakó Edit	1898	márc. 4	Brassó	ref.	"
	Joós Erzsébet	1899	okt. 22	Sepsiszentgyörgy	ref.	"
	Joós Katalin	1899	okt. 22	Sepsiszentgyörgy	ref.	"
15	Keresztesi Gabriella	1899	május 1	Békés	ág. ev.	"
	Király Ilona	1899	május 31	Borsabánya	ág. ev.	"
	Konczvald Adrienne	1898	jan. 18	Nagybánya	r. kath.	"
	Kónya Julia	1897	szept. 7	Zabola	ref.	"
	Kovács Piroska	1898	aug. 21	Magyarpéterfalva	ref.	"
20	Ladányi Éva	1899	aug. 18	Tecső	ref.	"
	Lakatos Irma	1898	dec. 2	Hédertája	ref.	"
	Mózes Margit	1897	junius 15	Kecskemét	ref.	"
	Osváth Margit	1898	márc. 17	Olt-Hévíz	unit.	"
25	Papp Emma	1898	szept. 13	Kilyén	ref.	"
	Pék Margit	1899	aug. 27	Baranya	r. kath.	"
	Sára Erzsébet	1897	nov. 13	Brassó	ág. ev.	"
	Séder Erzsébet	1899	okt. 12	Resicabánya	r. kath.	"
	Simon Etelka	1898	dec. 28	Szarvas	r. kath.	"
	Zorkoczy Ilona	1899	szept. 23	Ujvidék	r. kath.	"
30	Zsugovits Erzsébet	1898	ápril. 7	Berettyóujfalu	ref.	"

1. ábra. A Sepsiszentgyörgyi M. Kir. Állami elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet XVI. Értesítője. III. osztály (részlet)

1. kép: Szülei Grazban (~1895, Ø= 9,3 mm)⁴⁶

46.

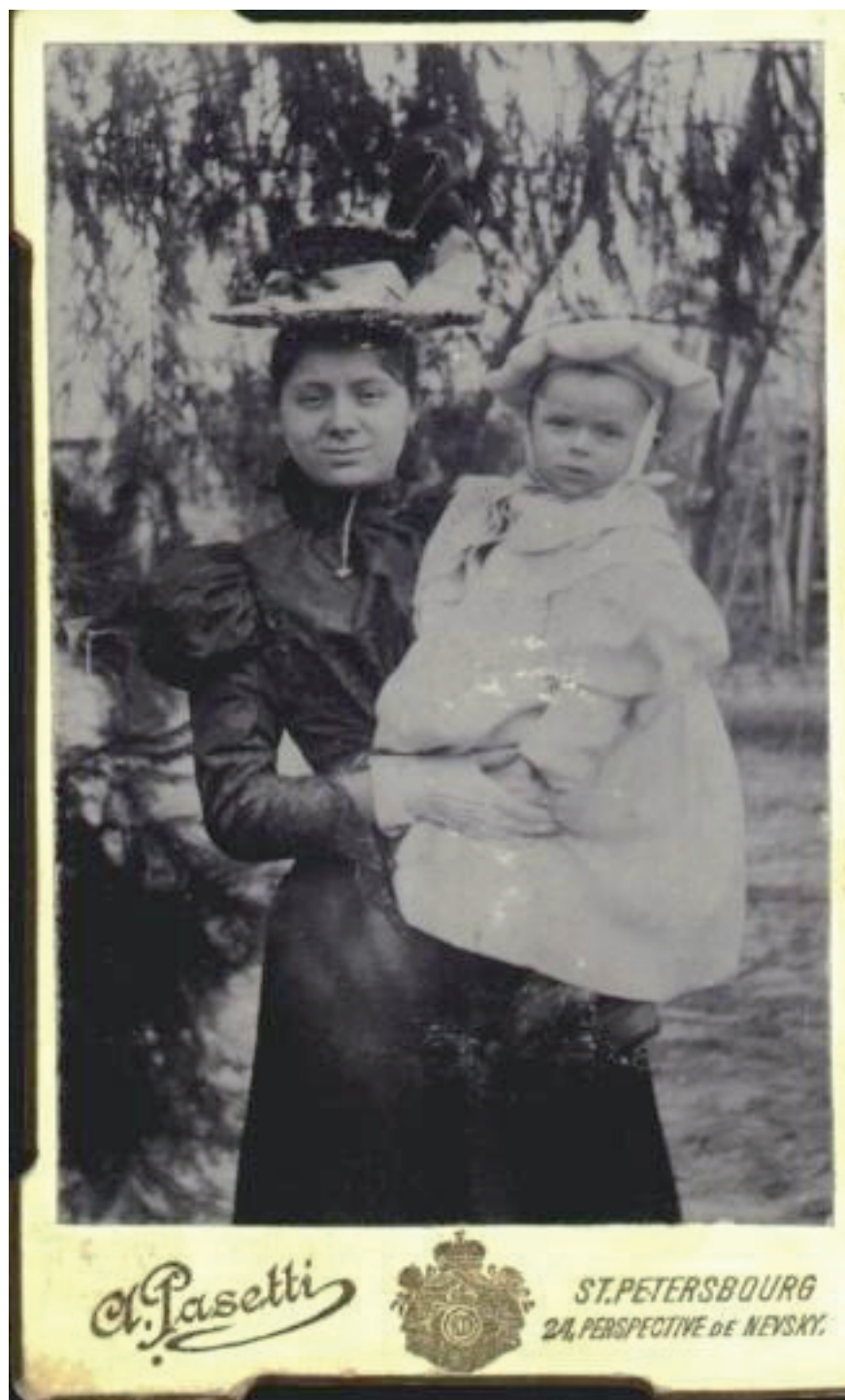
A festő és fotográfus Peter Hofer Annenstrasse 7. szám alatti műtermében készült a kör alakúra vágott és 10,7x16,4 cm-es litografált kartonra ragasztott kép. A kép hátoldalán fekete tintás kézírás található: „Hajós Miklós úr és fiatal neje” Feltételezem, hogy a fénykép nászúton készült.

2. kép: Székelyhid/Săcuieni vasútállomása napjainkban⁴⁷

47.

1887-ben kialakított Biharpüspöki–Érmihályfalva és Székelyhid–Margitta felé vezető vonal vasúti del-tája Székelyhídon található. A közel 130 évvel ezelőtt épült állomást azóta jobb és bal oldalán bővítet-ték az épület központi részével harmonizáló tetőtérrel és esőbeállóval.

3. kép: Édesanyjával Szt. Péterváron (~1900, 5,8x8,8 cm)

**4. kép: A Holnaposok-szoborcsoportja Nagyváradon
(Fotó: Sükösd T. Krisztina⁴⁸).**

A háttér bal oldalán az egykori műtermes bazár épülete látható.

48.

<http://cultura.hu/aktualis/nagyvarad>

Ady Endrét, Dutka Ákost, Juhász Gyulát és Emőd Tamást mutatja egy kávéházi asztal körül
Deák Árpád szobrászművész alkotása

5. kép: Óvodás korban (~ 1905, 6x9,5 cm)

6. kép: Brassói lakásuk

7. kép: Sepsiszentgyörgyi Tanítóképző 1906-ban (képeslap)

8. kép: A brassói pályaudvar az első világháború előtt (színezett képeslap)

Forrás: Vasutallomasok.hu 200 × 130 Keresés kép alapján
Brassó.Pályaudvar.Forrás:post-card.hu. Feltöltötte: Kővári Balázs

9. kép: A brassói pályaudvar az 1916. évi román betörést követően (képeslap)

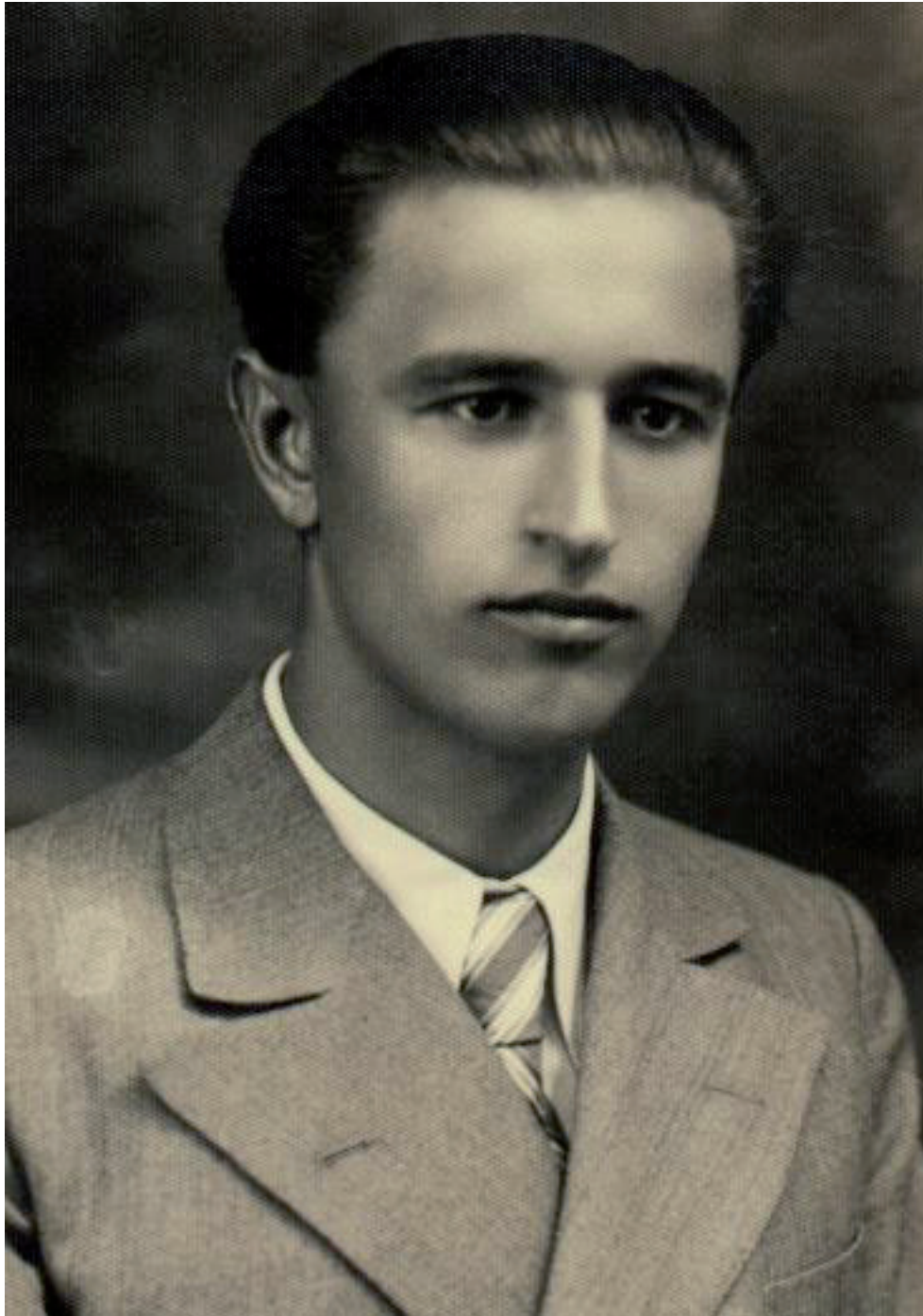
10. kép: A bubifrizurás egyetemista (1926)

11. kép: Júlia húga (Páris, 1927)

12. kép: Életkép a fonendoszkópos „Doki”-val a Stefánia Csecsemővédő Intézetben (1935)

13. kép: Férje, Kosóczy József a házasságkötés évében (1934)

14. kép: Épül a ház (1936 nyara, Mindszent, Óvoda utca 21?)

15. kép: A felépült ház bejárati teraszán (1936)

**16. kép: Barátok között 1937-ben
(Wolner Béla fakereskedő, Herczeg Gyula tanító, Herczegné Gizella tanító,
Kosóczkyné Dr. Hajós Erzsébet, Wolnerné Korom Irén tanító, Domokos Lajos tanító)**

17. a. kép: A Mindszenti ház kertjében testvérével, Gyurival a háború előtt

17. b. kép: És majdnem egy fél évszázaddal korábban a mamával (6,0x9,5 cm)⁴⁹

49.
Babar és Harth fényképészeti műtermében, Nyíregyházán készült ~ 1900-ban.

**18. kép: Domokoséknál Hódmezővásárhelyen az 1960-as évek elején
(Kosóczkyné Dr. Hajós Erzsébet, ifj. Ivanits János, Gruber Noémi, Domokos Mária és a szer-
ző – Fotó: Ivanits János)**

19. kép: És filatelista is volt (fotó: Piflis József, Fény. Szöv. Szeged. 1965)

20. kép: A macskák nem maradtak egyedül
(Rakonczai József nyugdíjasként kapta lencsevégre szegedi lakásában, a 80-as években)

**21. kép: A szépen karbantartott és virágos 80 éves mindszei ház
(Balról jobbra Vas Lajosné Domokos Mária a dokumentum-tulajdonos, adatközlő és Kiss Flóriánné Terike a ház jelenlegi birtokosa, adatközlő)**

22. kép: A ház külső képe (2016, Mindszent, József Attila utca 4.)

Kovács Katalin

Csend

110x100x95 cm

BENÁK KATALIN

A CSEND ÚTJA

Stefánia Szoborpark Őszi Tárlat 2016. Budapest

A rendkívül impozáns Stefánia Palota Honvéd Kulturális Központ parkjában széleskörű társadalmi összefogással, a Honvédelmi Minisztérium – Magyar Honvédség, a civil szféra, a művészek és az üzleti élet együttműködésének eredményeként megvalósult Stefánia Szoborpark állandó kiállításainak célja a magyarországi köztéri szobrászat megújítása.

A kortárs magyar szobrászművészet legfrissebb törekvéseit nagyméretű alkotásokkal bemutató Tavasz és Őszi Tárlatok választási lehetőséget kínálnak a települések döntéshozóinak, hogy igényes és változatos művek kerülhessenek köztereinkre. Emellett szellemi izgalmat, vizuális élményt és művészi környezetet jelentenek a Stefánia Palota Honvéd Kulturális Központ látogatói számára is.

A jeles szobrászok alkotásai között találjuk Kovács Katalin hódmezővásárhelyi szobrász *Csend* című művét is, mely egy meditatív élmény hatására született.

Az élménytől a szobor létrejöttéig tartó útról Kovács Katalin szobrászművész így vall:

"Eredetileg egy teljesen zárt kompozíció indított el, amely mögött egy paradox gondolat állt: a befelé fordulás nem az elzárkózást akarja idézni, hanem ellenkezőleg, megnyílást hordoz magában. Ez a paradoxon talán formailag is érzékelhető, ugyanis a mintázás során a zárt tömeg elképzelés átalakult, így keletkeztek az üregek, melyek valóban – igazat adva Henry Moor-nak – "éppen úgy hordozhatnak formai jelentést, mint a szilárd tömeg".

A munkafolyamat közben egyre inkább elvonatkoztatva a szimmetrikus vázról, és az emberi alak "tudott" formáitól, egy aszimmetrikus forma kezdett kibontakozni. Engedtem, hogy a forma vezessen, de mindig az ellenőrző tudat kíséretében.

A végtagok egymásba kapcsolódnak, illetve látszólag "eltűnnek" (fej, alkar, lábfej), de formai megközelítésből – új egységek keletkezésében – az emberi forma minden részlete jelen van.

Ami érdekességet jelentett a mintázás során, hogy a váz nem pusztán a megszokott "tartó" szerepében volt jelen – a felrakott anyag alatt elrejtve –, hanem az alakulandó forma szerves részeként is. Ily módon több helyen "saját anyagában" (drót, fa) mutatkozott.

Azonban a későbbi kivitelezés lehetőségeit átgondolva, teljesen elvonatkoztattam a váz lététől és egyedül csak a formára összpontosítottam. (Tulajdonképpen kettő szobor képe volt jelen egy munkadarabon belül, amiket próbáltam átlátni, és egymástól függetleníteni.)

A kivitelezés során, ahol a formát gipszbe vittem át, a gipsz negatívval való szembesülése jelentett nagy élményt. Egy új forma született, új felülettel. Látványa egészen megigézett, annyira, hogy majdnem lemondtam a pozitív forma viszontlátásáról.

Mindenesetre tény, hogy a még mechanikusan végzett kivitelezés során is, a különböző fázisokon keresztül átvitt formánk, számos meglepetést tartogathat, ami felé mindenképp nyitottnak kell lenni, mert új ötleteket, gondolatokat ébreszthet.

A másik: figyelembe kell venni az anyagok sajátos természetét is, mert ugyanaz a forma másképpen mutatkozhat a különböző anyagokban megjelenve.

Ilyen illetve hasonlatos jellegű megközelítésből számomra egyetlen önálló forma létrejött, külön-külön meg nem született forma lehetőségek kvintesszenciáját rejtheti, melynek alakulási ideje, bármilyen hozszadalmas is, éppen a leírtak miatt, nem lehet unalmas.

És miután egy forma testet ölt, megválva létrehozójától, továbbra is alakulhat önnön magában. Számomra egyfajta metamorfózison ment keresztül az eddig leírtaktól, engem egy kagylóra emlékeztet."

A kiállítást Kaposvári László Zoltán dandártábornok, Wehner Tibor művészettörténész és Sal László az A-híd Zrt. vezérigazgatója nyitotta meg. Kurátor: Klacsmann Péter.

A kiállítás 2016. október 12-től 2017. március 31-ig tekinthető meg (Budapest, XIV. Stefánia út 34-36.), ahol az alkotások természetes környezetben még beszédesebbek, mint egy kiállítóteremben. Ezért mindenképp nagy élményt jelent a látogatóknak e környezetben találkozni a művekkel, ahol az alkotói gondolat könnyebben megtalálja a nézőt, s továbbgondolásra készítheti...

Ajánló:

Kovács Katalin szobrászművészt bemutató interjú

AZ IDŐ VONZÁSÁBAN.

In Vásárhelyi Látóhatár. 2014/2. 18. szám. p. 27.

STEFÁNIA PALOTA — BUDAPEST (f. www.jegymester.hu)

STEFÁNIA SZOBORPARK

ŐSZI TÁRLAT 2016.

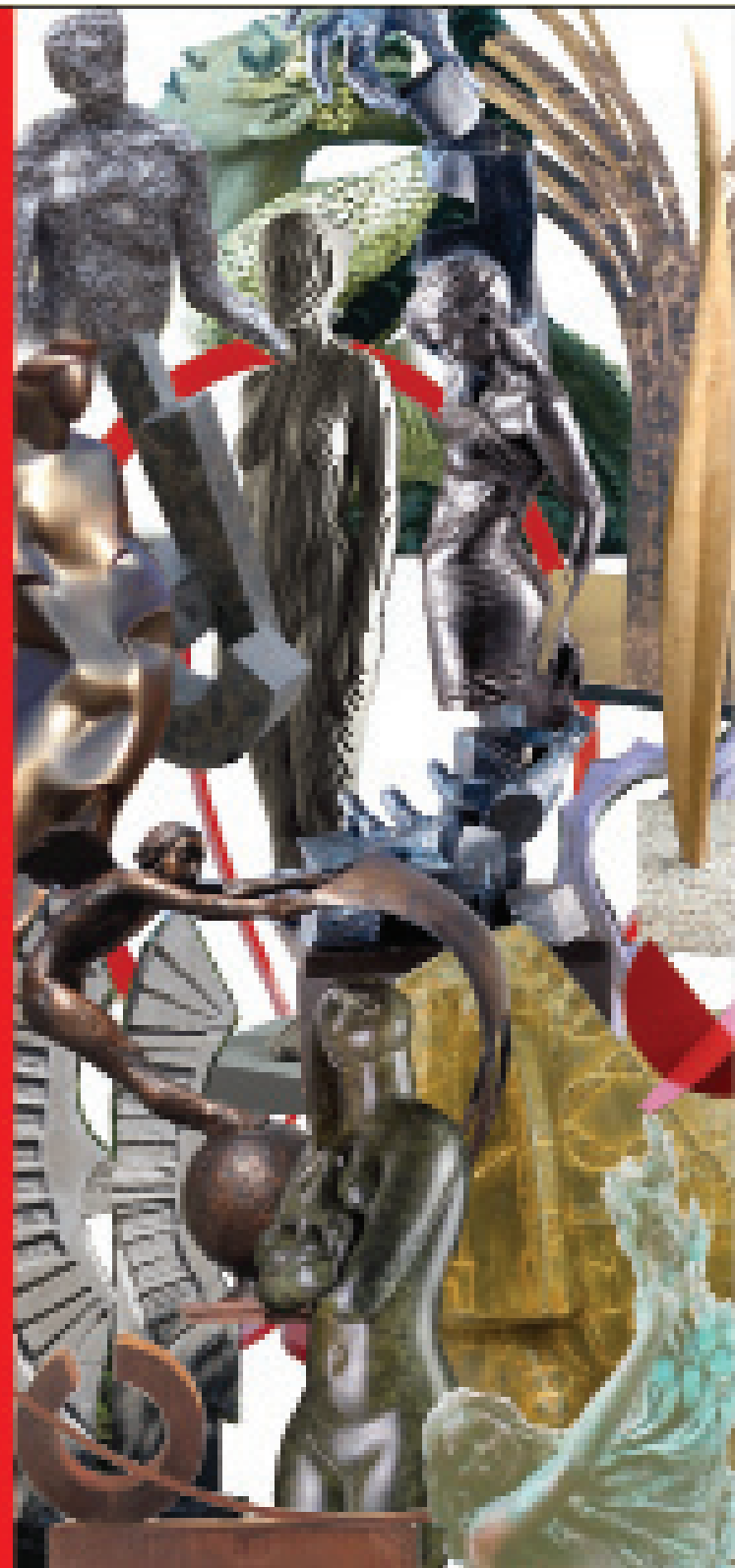
A kiállítás támogatói

100
ÉV
1919-2019

STEFÁNIA PALOTA
KISPESTI SZOBORPARK, 1056 BUDAPEST

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON

Marosvásárhely

(DSIDA-VARIÁCIÓK)

1.

Magam vagyok. Hagyom,
elrobogjon a vonatom.
Én maradok a peronon.
Az állomáson balkán-szag ácsorog,
a légáramba átcsorog.
Vagyok.

2.

Magam vagyok. Nagyon.
Balkáni nesz. Csörtet vadon.
Akik ott vannak, álmosak.
Az ásításból kilóg egy nyelv.
Bohóc feledte ott, aki kiöltötte.
A többiek röhögik.
Senki se könnyezik.
Nesze nesz! Sokasodj!
Valami fojtogat. Nem jön a könny.
Nagyon. Nagyon.

3.

Magam vagyok. Nagyon.
Az angolnától fölwillanyozódom.
Képzelvek talán.
Fölbuzog, párállik, kiszikkad a bőröm.
Ágál a mederben a víz,
hátán lovagol a Idő.
Kicsit megrázott, aztán tovább.

(A KÖLTŐ HELYE)

„De marad-e hely, mit belaknom –
Marad-e árnyék, hol leszállnék?”

Sziveri János

Tudtad: lakhatatlan, amit belaksz,
de belaktad verssel, daccal, lázzal,
sok apró haszontalansággal.
És éppen dél volt, vagy délután, vagy este,
fölszálltál a soros gyorsvonatra,
(gyászhuszárok nélkül ingázó gyászkocsira),
egyedül s nyilván pénztelen,
(ilyen minden számítható költő),
iratok nélkül,
és itt hagytad hiányod.
Van e most végre elég árnyék ott,
van-e otthon, amit belaknod
s fény is elég, kellően otthonos,
van-e még ezer vágy,
s van-e szándék hogy végre
a gyorsan röpítővonatról leszállj,
és nép van-e még, akiért?

(BÁDOGVILÁGBAN)

ars poetica

Bádogvilágban bádogemberek
ülik körül a szülőföldemet.
Közöttük egyre több az idegen.
Mondják, a Székelyföld, ahol
világra hozott jó anyám,
nem is létezik, nincs ilyen sehol.
Én hiszékeny anyagból vétettem.
Verset írtam, amikor reméltem,
előre viszi a világot a vers.
Petőfin, Vörösmartyn, József
Attilán nevelkedtem, és nem hittem
Hervaynak, akit szerettem, „hogy
semmim sincs, ami eleve adott”,
így aztán tapasztalnom kellett
hogy gondolataim, amint nekik is,
védtelenül pattannak vissza a
kor kiégett bádogfaláról: „nincs
küldetésem, nem verem a dobot”.

A HAJLÍTHATATLAN

Erős vagyok, szívós,
nyakas,
mint a rugóban
élő vas,
mint üllő, kit
életre kelt
kalapács keményen
nevelt,
szikrákat munkára
fogva,
füstölgő parazsat
fonva.

Madárszárny vagyok,
hús, éles
hasított levegőre
éhes,
felhőtetőt seprő
páros,
pengetestű
mutatványos,
- táncol, pörög a Föld
szélén -
az Ég billeg szárnya
végén.

Dőlt kérékre szemet
vető,
magokra éhező
malomkő
vagyok, ki egyedül
vájja
önsúlyát, kergeti,
rágja,
szavát álmaiba
őrli,
el nem szórja,
el nem csépli...

Vállat vetek minden
vállnak,
szolgahitű
szabadságnak
hajlongó, magányos
gőgnek,
kegyosztóknak,
- meg nem törnek -
mert erős vagyok, szívós,
nyakas,
mint a rugóban
éledő vas.

DANI IMRE

Hódmezővásárhely

AKINEK LELKE...

Akinek lelke
lakik most bennem,
vak lett, s valódi
vakká tett engem.

Akinek szíve
szorít most bennem,
bánata felnőtt,
fölnevelt engem.

Akinek kenyere
javát megettem,
sarokba szorulva
éhezik bennem.

Az, aki teheti,
adjon hát ennem,
szerető tenyerén
tartson meg engem!

FÖLDESI FERENC

Hódmezővásárhely

REMÉNY

Ágaim már zúzmarások,
Leveleim lehulltak,
Kóbor kutyák szétcibálták -
Jók lesznek tán humusznak.

Hová lettek a jó magvak?
Nem teremtem? Csak ocsút?
Fölnézek a messzi égre.
Hallgat némán. Beborult.

Virágozni elfeledtem,
Honnan lenne hát a mag?
- Hullj le mellénk!- súg egy levél,
- Hátha közénk taposnak.

SZÜMPOZION

Pohár cseng, kancsó gyöngyözik,
Piros fény gyúl az arcokon,
Lelkem csupaszra vetkőzik,
A ló benéz az ablakon.

Pupillám tágul. Nem lehet!
Még járnom kell zöld halmokon!
Atroposz rám néz, fölnevet.
A ló belép az ablakon.

/A régi görögöknél az a babona, hogy „A ló benézett az ablakon”
ugyanolyan előjel, mint nálunk a kuvikolás./

ÜNNEP NÓRA

Budapest

HITVESZTŐK

Békaláb reccsen, alszanak a pókok,
nem szőnek hálós halottbölcsőt.
Gólyák zuhannak. Tágul a tér,
hasít az elapadt öntudat.
Roppannak a medvetalpak. Ketté, hogy a tömbök
tanúk legyenek: volt egység, egészség.
Birkák. Lázások. Kiköpik a
Vértől hízott szűnyogvacsorát.
Őzgida. Nézik. Ha most nem: soha. Tudja.
Mozdulnak a bőrbe zárt, megszilárdult mézsugarak.
Vakondok. Ülnek. Nincs Hold, nincs Nap.
Csukottak a pici, redős szemhéjak.
Majmok tátognak. Lopják a teli, vizes ananászt.
Messze az ablak. Ernyednek a hosszú, munkás határemberujjak.

Ha volt, aki van: lesz.
Akiket idecsorgattak: megkövülnek.
Kapnak három szót: Hit, Remény, Szeretet,
S kegyelmük: ha véshetőek.

Ív.El.Át.

Apró köveken taposni jártunk
halk, kerek mezőkre. Csodáltunk minden neszt, lepkeillanást,
az egész zöld lágyságot: határozott harmóniát. Nem érdekelt, kívülről hogy fest:
tépünk egy virágot, boncoljuk törpe testét törött testekre, hogy
átéljük: uraljuk magunkat, őt, s hogy megsejtjük
a bíbor származást.

Aztán tél lett. És egyre
hosszabb az éjszaka.
Cél a nesz észlelése
és határozatlan

HARANGHY GÉZA

ALKONYBA SZŐVE

alkonyba szótt sugarakkal fest be
a múló idő szürke homálya
békén leng körül
mint lassú bölcs folyó
gyenge árja
tovaring s idéz ős dalokat
simítva újra
leng karcsú nádat
vitézlett korokat
hol nem él már se bú se bánat
ím ring szívem mélyen csendesen
már megbékélt
megvédett
s megsiratott mindent e
gazdag házban
és látta a földet
mely majdan
akkor
örökös hazát ad

Haranghy Anka

Hontalan II.

HARANGHY GÉZA

Hódmezővásárhely

DÉVA VÁRA

Most is hallok síró dalát,
még zúgja, zúgja a fájó balladát;
süvít, csapong, a vár ősi szegletén
a nyugtalan lélek,
a mostoha szirti szél.
Ő jár itt, a Mester, kövei kőhöz,
mint Hold az esti csendhez,
ma is úgy tapadnak,
asszonya porától, ím, áll a vár,
falakhoz simulnak a lelkek,
őrzi ma is az örök szerelmet.

Száz évek szelleme szendereg ez ősi váron,
itt tengernyi kín, keserű álom süvölt,
üvölt, pergő homokszemeket kavarva
s kísértetek árnyai suhannak
örök nyugalmat akarva,
hol a nem múlás kínja ráng, s tátong, mint mély üreg,
a holtak s szellemeik között.
Ím, Kőműves Kelemen;

letépvé leplét, őrjöng, üvölt,
arca torz maszkká csontosul –.
Állj, kocsis, állj!
Ne hozd asszonyom! Ne hozd!
Elvesztem örökre szerelmét!
És sír és jajgat
és áll a tűz, és ég, és ég,
és pergő homokszemek és fehér mész
fogadják magukba asszonya drága porát,
mely kitölt majd minden üreget,
magas falak felett így kötnek kőhöz követ.

Tizenkét kőműves itt bolyong,
s a vén falak, a vakolat, a vár alatt s a vár
fokán
mesélnek mind, és újra fáj,
amint elsuhan egy árnyék,
a régi regék ezüsgombú barkaágainál

s ím, itt suhan
és újra fáj,
és áll a vár, és áll a vár!

A VERSET A KÖLTŐ ELŐADÁSÁBAN IS MEGHALLGATHATJÁK A HONLAPUNKON

www.vasarhelyilatohatar.hu

Film- és Hangtár

♫ <http://www.vasarhelyilatohatar.hu/index.php/rovatok/film-es-hangtar/152-haranghy-geza-deva-vara>

STYX

Leültem
 A mitológiában létező
 Folyó partjára
 Hogy megtudjam
 A folyóban
 Lakó lelkek
 Hisznek-e még
 A találkozásunkban

EMLÉKSZÁMLA

Egy számlát találtam
 A postaládában
 Mely arról értesít
 Hogy mérik
 A múltó időt
 Így köteles vagyok
 Visszaemlékezni mindenre
 Ami elmúlt örökre

KOVÁCS LÁSZLÓ

Muzslya

AZ ÁLMOK NEM ÖREGSZENEK

Csillog a nap a városra
 Hegytetők képeit rajzolja
 A reggel arra a kastélyra
 Amelyet mi építettünk
 Az álmaink tágas udvarában
 Mert olyan volt a képzeletünk
 Hogy eget és földet hittünk
 Az előttünk elterülő kanyargós úton
 Ahol még ma is a cipőm orrát bámulom
 És közben azt érzem:
 Bennem az álmok nem öregszenek

A KÓDFEJTŐ

Amikor az Isten
 a földön lépkedett
 egy lábnyomot hagyott
 a lelkedben.
 Azt a feladatot kaptam,
 hogy megtaláljam.
 A határidő:
 Egy emberi élet.

A KÖLTŐ VERSEIT KOVÁCS ANTAL (AUSZTRÁLIA) ELŐADÁSÁBAN IS MEGHALLGATHATJÁK A HONLAPUNKON ÉS A YOUTUBE OLDALÁN

www.vasarhelyilatohatar.hu

Film- és Hangtár

♪ <http://www.vasarhelyilatohatar.hu/index.php/rovatok/film-es-hangtar/157-kovacs-laszlo-egyszer-meg-eljossz>

<https://www.youtube.com/watch?v=tGgzEwjJZel>

WILHELM JÓZSEF

Doroslovo

HADD, HOGY MEGÉRINTSEN A MERSZ!

Mikor máskor?

Ha nem most, amikor illatokkal teli a teljesség,
amikor a suttogást apró zizzenésekkel töltheted,
ez az utolsó alkalom,
hogy lecsupaszítsd a sötétárnyalatú világot,
s magadhoz szelídítsd a szilaj szavakat!

Ennyivel kéne beérni?

Mert az utcalárma közt bolyongó csönd,
amiből annyi sincs,
hogy egy pohár tele már nem lehet,
nem tudja elejét venni a délibáb visszhangok forгатagának,
mely vágyaiddat légnélküli zsákutcába tereli.

Feszengesd a sejléseket!

Lombosodik a lüktetés,
férkőzz zabolázatlan epekedéseid nyomába,
kutasd ki értelmét
a körülötted támadt érthetlenségeknek!

Minden lélegzetvétellel vesződj,
a másod- és harmadrangú tanácsokkal
gyújts alá,
hadd füstöljön a gonosz,
akkor örülj,
ha szembetalálsz magad az őszerejű természettel!

Blöffölni ne,
de tromfolni merj!

KIFEHÉREDÉS

Életfogytiglan közönyös marad már számomra
a szemed sarkában számon tartott lefordíthatatlanság,
mint ahogy arra sem csodálkozom rá,
hogy vízpermetre bárkát tudsz építeni,
csak a mozdulataid akarom felbontani,
a kezed ívét szeretném az asztalra nyugtatni,
hallgatag pillantásodat
visszahozni,
és
eldönteni
mennyire mélyült el gondatlanságunk
önmagunk és egymás iránt.

Tűnődéseinkben alig idéződik a múlt,
éjjel holdbéli pompába takaródzunk,
ám
kibontatlanul fekszünk,
egyre érthetőbb,
hogy behorpad körülöttünk az idő,
mert szövődő
csendburkunkon kívül utópia tombol,
és olykori
beszélgetéseinkből
káprázat szívárog
szórakozottan.

Ördögös csintalanság szaladgált közöttünk,
most avult egyenruhába bújt a láng,
szakadékba zuhant az édes hab,
csupán bonyolult,
kifelé szűrő pára
sebzi száunkat,
és
fájdalmukban fel-felszisszennek
spontán szavaink.

Mégis,
háborítatlanul megvagyunk egymásnak,
a kimondatlan is elpusztul,
előbb-utóbb,
valahogy hátrahagyjuk az előhívott mozdulatlanságot,
és
a jelen bordázatát tapogatjuk már,
bár még ...
dűnnyögést keverünk a kifehéredésbe.

LESZÁLLÁS A MAGAS HINTALÓRÓL

Deresfejűvé lesz ez az év is,
bár még nem kulcsolta össze kezét a táj,
erős karjával a nyár vénasszonyait táncoltatja épp,
de a fákon már csak káprázat az érett gyümölcs,
ami tegnap,
tegnapelőtt gyöngyházfényével mustráltatta magát,
robotol az idő,
csigaformába sodoródik a nyárutó pora,
miközben az ősz megszüli első ikreit,
rőt- és aranyhajú lánykák mosolyognak a faágak közt,
akik riadtan kapják fel tekintetüket,
egy-egy degeszre tömött felhő dirigál az égen,
borzalmasakat mordul,
de egyelőre gyorsan meghátrál,
könnyed eleganciával káprázik a Nap,
az emberek apraját-nagyját a hűvös oldalakra hajtja,
még nekigyürkőzik,
ám a tömeg csak neveti már.

Korábban hull talajba az alkony,
táguló rés szalad az esthomályon át,
riasztó sejtések szelik idétlenül a langymeleg levegőt,
a jövő rejtelsei olykor
megkondítják a pillantásokat!

A mát épp elárverezik:
lesivadász áll félrehajolva,
szakértőn,
vigyorogva.

Értesüléseit még magában tartja!

KOVÁCS SZABINA

KIRÁNDULÁS A PUSZTÁBAN

(autós-kirándulásunk emlékére)

1. Hajnalonként hűs szelek,
köd bolyong, ősz zörget –
motorzajunk tépi föl
a hétvégi csöndet.
2. Maradna a napsütés
repedésbe bújva –
elfeledett utakon
kirándulunk, újra.
3. Útra elszánt társaság;
farkasszemet nézni
indulunk: a „sömmi”-vel;
munkakedvünk régi.
4. Bár, ki komolyan hiszi:
ott lakik a sömmi
kinn a pusztában, annak
velünk kéne jönni!
5. Sámson alatt Török-híd
nagy titkokat rejt még,
egyszer talán valaki
megfejtje a rejtélyt:
6. ki emelte, mért, mikor
ezt a remekművet
kinn, a sömmi közepén,
tudta-e, mit művelt?!
7. Kopáncs régi temploma
ős-gyöp közt úgy megbújt,
hogyan az idő feledte,
ezer év is elmúlt
8. felette. Törött sírok
fák tövén; kifordult
kincs; rozoga fakereszt;
hús, kő: összegyógyult.
9. Emlékeket lélegzünk;
hangsúlyos vonalak;
elhagyott templomkertben
az idő sem halad;
10. évezredes csöndjét csak
egy szellem-szerzetes
esténként elsutogott
imája tölti meg.
11. Montág-pusztán kilátó;
zöldeskék fűtenger;
ember eggyé válik itt
éggel, végtelennel;
12. nincs e helyt két egyforma
fűszál, égen felhő
ugyanolyan, az tudja
jól, aki itt felnő.
13. Bogárczóban templom tör
ég felé száz éve;
kihalt minden körötte:
meg kellett, hogy érje.
14. Ám nyaranta búcsúkor
minden újraéled:
föltámad a hagyomány,
fölbolydul az élet.
15. Amint mélyebb, s mélyebbre
hajtunk a határba:
szaporodik egyre a
rejtett helyek száma.
16. Csikópusztán vad erdő,
Blaskovics-kápolna –
mintha ember lábát ide
be sem tette volna...
17. Akkor ki építette
a kriptakápolnát?
Örök idők óta itt
áll – úgy gondolhatnád.
18. Hol az erdő legsűrűbb:
magányosan, múltba
réved a kripa, mintha
feneketlen kútba.
19. Borostyánnal befutott
falai kifosztott
sírokat őriznek: e
családnak ez jutott.
20. Az időből kikopott
hajdani hős Blaskók:
csontjaikat szétszórták
vandálok meg rablók.
21. Kúriájuk tollüzem,
párnagyár a magtár;
Csikópusztán harminc fő
él, busz meg alig jár.
22. Útra, drága Pagonyom!
Dél felé haladva
fölragyog a pusztában
a Langó-kápolna.
23. Két világ közt lebeg és
hófehér. Bár volna
rá szó, milyen különös
e hely, s a kápolna.
24. Útkereszteződésnél,
világok közt lebeg –
karcsú, kecses templom
és a Langó-kereszt.

25. Ég és föld; múlt és jelen;
valóság, képzelet;
amit írtak, s minden
más, mi megtörténhetett;

26. amit mások átéltek:
e pontban összefut.
Zörgünk tovább, testünket
rázza rossz kövesút.

27. Magyarcsanád határában
egy háromméteres
kőtömbből faragott,
archaikus kereszt.

28. Vitatott eredete;
lelkes látogatók
kötnék rá nemzeti-
szín emlékszalagot.

29. Art.Pagonyunk sorra járt
már messzi tornyokat –
míg itthon, a megyében
is mennyi kincs akad!

30. Jólesik egy jó ebéd a
Fekete Bikában.
Folytatjuk kalandjaink
a kék Langó-házban.

31. Apátfalva múltjáról
mesél Langó néni –
vándor, aki erre jársz,
érdemes betérni!

32. Előttünk Ófölszécskék:
itt ér véget napunk.
Erődtemplom, kastély: nap-
nyugtáig maradunk.

33. Návayak fészke, ők
nem oly elfeledtek,
mint a Blaskók. Több kastélyt,
s kúriát emeltek.

34. Remélem, e cool túra
bennünk nyomot hagyott...
Vége. Otthon mindenki
pihenjen egy nagyot!

2016. szeptember 17.

Kun-kereszt

Fotó: Kovács Szabina

KOVÁCS SZABINA

FIRENZE

úti élmények szonettkoszorúban

(Az Art.Pagonynak és főleg Bagi Máriának, utazásaink megálmodójának, megvalósítójának, támaszunknak, kalauzunknak a kirándulásokon.)

1.

Firenze vár, felhők fölött szállunk.
Hasít velünk a Ryan Air gépe
tízezer méter magasban. Végre
utazunk! A múlt mögöttünk száguld.

Csodák tere. Pisa szívébe látunk.
Sötétzöld fű, lomha felhők az égen,
Edit tartja csak a tornyot kezében
egy képen. Eldől mindjárt! Pízázunk.

Fáradt utazók, repít egy vonat
tova, a toszkán Athén úgy fogad,
mint otthonunk, s mi jövünk haza. Amit

esti sétáinkon megcsodálok,
teszi örök emlékké a várost.
Márvány tornyok bársony harangja hív.

2.

Márvány tornyok bársony harangja hív.
Felfoghatatlan tömegű márvány
fensége sokkol. A téren, s járdán
alig férünk. A dóm dermeszt, vakít;

hihetetlen zöld, halvány rózsaszín,
fehérlő falak; szédítő látvány.
A szomszéd Szent János kápolnánál
keresztelték a hagyomány szerint

Dantét. A Paradicsom kapuja:
zárva. Rajta bronzból a Biblia
kifaragva. Tört fények, finom ív,

aranyfüst; hová csak néz az ember,
a föld találkozik a mennyel.
Nem várt csodáktól gyorsan ver a szív.

3.

Nem várt csodáktól gyorsan ver a szív.
Leonardo, Botticelli, Lippi.
Bejárni tudtuk csak, nem felfogni
e rövid délelőtt az Uffizit.

A falról forró, s fagyos szépség tekint
le ránk, öröklétet hirdet; ezernyi
ember folydogál lassan pillanatnyi,
felvett alakban, titkos szabály szerint.

Az ablakból a Ponte Vecchiót
látni, alatta nyugodt az Arno.
Vörös tetők fölött a tér tágul.

Csak képzelem, hogy minden részletet
tudok, a Tavaszhoz többször visszamegyek.
Itt született hajdan minden álmunk.

4.

Itt született hajdan minden álmunk.
Itt lobogott fel a nyolcéves Dante
világmegváltó, végzetes szerelme.
És e tornyos házban a lábunk

lakhelye kopott kövén lépked. Hátul
családi fészek, ereklyékkel tele,
köztük bolyong a költő szelleme,
ki föltérképezte régi világunk.

Firenze — Santa Croce

Fotó: Kovács Szabina

Halotti maszkja; a Komédia
egészen korai másolata;
tőre; s a többi, sok mindent találunk.

Még Botticellit is megihlette,
amott a Pokol, keresztbe metszve.
Óriások lábnyomában állunk.

5.
Óriások lábnyomában állunk.
Egy reggel hosszan várunk ácsorogva,
míg kinyílik a Medici-kápolna.
Alvó házak. Élt itt rég egy fabábu,

hirtelen jut eszembe, társául
szegődött egy macska, s egy róka,
s ha hazudott, megnőtt az orra.
A bejárat végre kitarul.

Michelangelo márványtestei
őríznek két Medicit, mesteri
munkák az Éj, Nappal, Alkony, Hajnal.

Néha alig bírok magammal,
hogy ne vegyek még több szuvenírt.
Zöld Arnón aranyifjú öreg híd.

6.
Zöld Arnón aranyifjú öreg híd –
mint toldott-foldott fecskéfészkek,
csüngnek rajta az ékszerészek
bódéi – őrzi poros titkait.

Megcsodáljuk a bozontos Cellinit,
kinek kijutott egy kalandos élet,
némi szobrászat, ötvösművészet,
s ki túlszínes jellemével rémít.

A vén híd oly robusztus, tömzsi alak,
hogy fel se tűnik, mikor áthaladsz
rajta a folyó fölött – folytatódik

az utca. Balról: Pitti-palota,
Boboli-kert, jaj, de vágyom oda!
Pár ránk hagyott jel jobb világra int.

7.
Pár ránk hagyott jel jobb világra int.
Tárgyak. Futnék be a gyönyörű kertbe,
de mivel lassan beköszönt az este:
záróra. Closed. Ne, hát ilyen nincs!

Véletlen rántom meg a vészcsengőt is.
Később sóváran nézünk ki a kertre
Irénnel, míg járunk teremről-teremre,
hátha akad egy titkos kijárat itt!

Milyen érzékenyek a risztóra:
két őr is berohan a mosdóba.
Közben Katika eltévedt, hívogat.

E napot majd emlegetjük sokat.

Az eső is elered, hogy ázzunk.
Mindig magasabbra tör a vágyunk.

8.
Mindig magasabbra tör a vágyunk.
Két emelettel a város felett
Vasari egy folyosót épített
a Medicieknek, így sétájuk

titokban maradt két palotájuk
között. Az út egy kilométeren
át vezet, több, mint ezer önarcképet
őríznek itt. Csak lentről csodáljuk:

a Ponte Vecchio fölött halad át,
s megkerüli a Santa Felicítát.
Cosimo de Medici rendelte meg:

kémkedni, s hogy kerüljék a tömeget.
A teljes Boccacciót elolvasom.
Hány imát hallott az ősi templom!

Michelangelo: Krisztus

Fotó: Kovács Szabina

9.
Hány imát hallott az ősi templom!
A Santa Maria Novella véd:
Isten háza örök menedék.
Innen indul a híres Dekameron.

Ide érkezünk mi is egy napon,
hogy lássuk Brunelleschi keresztjét,
Ghirlandaio freskóit és más szép
műveket, s pihenjünk az udvaron,

mely árnyas, csöndes, békés, s vén fák
borulnak a falakra némán.
A napsugár áttör egy levélen,

érezem, el tudnék ernyedni egészen,
jó itt csak ülni, merengni a múlton.
Mély a csönd benn, minden hangot elnyom.

10.
Mély a csönd benn, minden hangot elnyom.
Nagyon vártam a Santa Crocét:
ide temették jelképesen Dantét,
és igazából Michelangelót,

Macchiavellit, Rossinit, Galileót.
És e Santa Croce templom oly szép,
hogy tényleg elfog némi szédülés,
még Stendhal-szindrómát kapok.

Donatello: Feszület, Cimabue,
festett üveg, arany, Giotto-freskó...
Szobrok, sírok sűrűn lábunk alatt,

lépni talpalatnyi hely se marad,
hyperkulturémia, bőrtön ez már.
Morajlik messze kinn az emberár.

11.
Morajlik messze kinn az emberár.
A templomüveg finoman rezeg,
lűktet a fény, a márványban az erek,
fölv teszi e ritmust, ki erre jár.

A művészet minden zugot megtalál
itt és születik valami remek.
Ám itt is dolgoznak, élnek emberek,
sok árus, bolt, piac, pizzéria, bár.

Este, s éjjel fölbolydul az élet.
A nők nem túl szépek, inkább kemények,
elegánsak, a férfiak macsók

és sportosak, s vannak hangoskodók.
Itt született újjá az ember.
Nem érték be, csak tökéletessel.

12.
Nem érték be, csak tökéletessel.
Michelangelo fa Krisztusa
a Bargellóban tökéletes csoda.
Giotto nagy kortársát tisztelve

adózott művészetének, lefestette.
Fönn a falon Giotto kopott freskója
Dantét vörös ruhában ábrázolja.
No és ott van Donatello remeke:

Bacchus, ki ránk emeli kőserlegét
enyhén spiccesen, könnyedén, mint ki él.
Ülünk a Bargello mohos udvarán,

töprengünk a fényben, sok kérdés, talány.
Ekkorát mikor lép az ember?
Itt történt meg egyetlenegyszer.

13.
Itt történt meg egyetlenegyszer.
Palazzo Vecchio, Pitti-palota
a Vasari-folyosó két végpontja,
Toszkán hercegek régi székhelye

ma városháza. Ötszázak terme
elvarázsol. Cellini Perszeusza,
kezében fej: a halott Medúza.
Emelet elemekkel telefestve:

Donatello: Bacchus

Fotó: Kovács Szabina

Vasari műve. Itt vetélkedtek,
e falakon a legnagyobb mesterek:
Michelangelo és Leonardo

által festett, megsemmisült freskók.
Szeretném hinni, hogy nincsen határ.
Porcellino, Firenze visszavár.

14.
Porcellino, Firenze visszavár.
A San Lorenzótól egy sarokra
üldögél az ércdisznócska szobra.
Ki orrát megsimítja, az a szabály,

Firenzébe egyszer még visszatalál.
Andersen meséjében a fiúcska
felül egy éjjel az ércdisznóra,
elszenderül, átkarolja nyakát.

Porcellino elvágta vele,
életre kelt szobrokkal van tele
e firenzés, rejtélyes mese. Láttuk

a legnagyobbakat, de még
maradt rejtve titok elég.
Firenze vár, felhők fölött szállunk.

MESTERSZONETT

Firenze vár, felhők fölött szállunk.
Márvány torony bársony harangja hív.
Nem várt csodáktól gyorsan ver a szív.
Itt született hajdan minden álmunk.

Óriások lábnyomában állunk.
Zöld Arnón aranyifjú öreg híd.
Pár ránk hagyott jel jobb világra int.
Mindig magasabbra tör a vágyunk.

Hány imát hallott az ősi templom!
Mély a csönd benn, minden hangot elnyom.
Morajlik messze kinn az emberár.

Nem érték be, csak tökéletessel.
Itt történt meg egyetlenegyszer.
Porcellino, Firenze visszavár.

2016. október 9–16.

**Firenze – Kilátás az Uffizi Képtárból
a Ponte Vecchióra az Arnón**

Fotó: Kovács Szabina

IMPRESSZUM

eVásárhelyi LÁTÓHATÁR

Lapozó III. évf. 6. szám • 2016/3.

www.vasarhelyilatohatar.hu

Kiadja: HDK Hód-Biotech Kft.

Felelős kiadó: Fuchsz Máté

Szerkesztőség:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

6800 Hódmezővásárhely, Rudnay Gyula u. 49. fsz. 2.

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: + 36 20 280 2529

Főszerkesztő: Benák Katalin

©Vásárhelyi Látóhatár, szerzők

Ny.t. 163/0239/2/2010.

Első közlésű, elektronikus formátumú,
nyelvileg ellenőrzött kéziratot fogadunk,
mely tartalmáért a szerző vállal felelősséget.

Információink és az Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a

www.vasarhelyilatohatar.hu honlapunkon.

Forrás megjelölése: eVásárhelyi Látóhatár 2016/3. Letöltés ideje: